

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Veileder

Naturmangfoldloven kapittel II

Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk
– en praktisk innføring

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Veileder

Naturmangfoldloven kapittel II

Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk
– en praktisk innføring

INNHold

1.	Innledning	6
2.	Om bakgrunnen for og formålet med naturmangfoldloven kapittel II	7
3.	Forvaltningsmål for økosystemer, naturtyper og arter (§§ 4 og 5)	9
4.	Generell aktsomhetsplikt (§ 6)	11
5.	Vedtak som berører naturmangfoldet, skal alltid grunngis (§ 7)	12
6.	Kunnskapsgrunnlaget (§ 8)	22
6.1	Om kravet til et godt kunnskapsgrunnlag om naturmangfoldet (§ 8)	22
6.2	Sjekkliste for forvaltningsmyndigheten	28
6.3	Særlig om plansaker	30
7.	Føre-var-prinsippet (§ 9)	31
7.1	Om innholdet i føre-var-prinsippet	31
7.2	Sjekkliste for forvaltningen og mulige utfall når § 9 vurderes	33
8.	Om økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10)	34
8.1	Om innholdet i prinsippet økosystemtilnærming og samlet belastning	34
8.2	Sjekkliste for forvaltningsmyndigheten	40
8.3	Plansaker	41
9.	Kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver (§ 11)	42
9.1	Om innholdet i prinsippet og vurderingen som skal gjøres	42
9.2	Plansaker	42
10.	Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12)	43
10.1	Om innholdet i prinsippet og vurderinger som skal gjøres	43
10.2	Plansaker	46
11.	Oppsummering	46

1. INNLEDNING

Hver uke blir det fattet en rekke beslutninger som påvirker naturmangfoldet i større eller mindre grad. Naturmangfoldloven tar utgangspunkt i at all natur skal forvaltes kunnskapsbasert. Lovkapittel II Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk anviser hvordan dette skal skje i de enkelte beslutninger. Beslutningene fattes etter en rekke ulike lovverk, i ulike sektorer og på ulike forvaltningsnivåer. Tidligere var det ingen felles retningslinjer for hvordan naturmangfold skulle beskrives og vurderes på tvers av lovverk. Med naturmangfoldloven kapittel II fikk vi for første gang felles retningslinjer for hvordan alle slike beslutninger skal synliggjøre hvordan naturmangfold er vektlagt og vurdert.

Denne veilederen er en innføring i praktisk bruk av disse bestemmelsene for ulike forvaltningsmyndigheter, særlig for saksbehandlere i kommuner og i forvaltningen forøvrig. Den omtaler hvordan bestemmelsene er å forstå og hvordan de skal brukes i offentlig beslutningstaking. Den omtaler også hvordan prinsippene skal vurderes og vektles sammen med forvaltningsmålene for økosystemer, naturtyper og arter, avveid mot andre samfunnsinteresser. Veilederen viser også til en rekke eksempler på saker som belyser det som omtales.

Denne veilederen tar for seg §§ 4-12. Paragrafene 13 og 14 har ikke betydning for beslutninger som treffes etter annen lovgivning, og blir derfor ikke behandlet her. For omtale av §§ 13 og 14 og for grundigere redegjørelse av de øvrige bestemmelsene, vises det til Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), Innst. O. nr. 100 (2008-2009), NOU 2004: 28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven) og Naturmangfoldloven (Kommentarutgave, Backer, I.L., 2010).

Miljøverndepartementet
Januar 2012

2. OM BAKGRUNNEN FOR OG FORMÅLET MED NATURMANGFOLDLOVEN KAPITTEL II

Forvaltningsloven § 17 sier at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Dette medfører plikt til også å utrede og vurdere konsekvensene vedtaket får for naturmangfoldet. Vi har imidlertid ikke før naturmangfoldloven hatt noe felles, grunnleggende system og juridiske virkemidler for hvordan disse vurderingene skal gjennomføres. Den begrensede begrunnelsesplikten i forvaltningsloven § 24 gjør også at det ikke har vært nødvendig å gjengi i vedtakene hvordan naturmangfoldhensyn er vurdert i skjønsmessige vurderinger, og hvilken vekt de er tillagt. Naturmangfoldloven kapittel II endrer dette. Lovkapitlet supplerer og konkretiserer forvaltningslovens bestemmelser om utrednings- og begrunnelsesplikt for naturmangfold.

Vi har i Norge en rekke lover som regulerer ulike typer aktiviteter, tiltak, bruk og planer som berører natur. Foruten forskrifter, fatter forvaltningen i hovedsak to typer beslutninger som berører naturmangfold. I den første kategorien kommer såkalte lovbundne vedtak der det framgår av loven hva vedtaket skal gå ut på. I den andre kategorien har vi saker hvor forvaltningen har fått rom for såkalt fritt skjønn, eller ulike tolkninger i sin myndighetsutøvelse. Fritt skjønn medfører at forvaltningen til en viss grad har frihet til å bestemme om et vedtak skal treffes eller ikke, og hva det skal gå ut på. Den aktuelle lovens formålsbestemmelse og forarbeider vil ofte gi føringer for hvilke hensyn forvaltningen skal vektlegge i slike saker. Hensynet til miljøet, framtidige generasjoners behov og allmenne interesser nevnes ofte i areal- og ressurslovgivningen. Jordloven § 1, plan- og bygningsloven § 1-1 og mineralloven § 1 er eksempler på dette. Hensynet til naturmangfoldet inngår i disse begrepene, og vil være relevante hensyn å vektlegge i den skjønsmessige vurderingen.

Naturmangfoldlovens prinsipper supplerer krav og hensyn som følger av de lovene som regulerer den aktuelle omsøkte aktiviteten. Andre eksempler på slike lover er plan- og bygningsloven, forurensingsloven, havressursloven, mineralloven, petroleumsloven og havenergiloven, skogbruksloven, jordloven, kulturminneloven, lakse- og innlandsfiske- loven, viltloven, markaloven, friluftsløven og naturmangfoldloven kapittel III-VII.

Naturmangfoldloven §§ 8–12 omtales i § 7 som prinsipper for offentlig beslutningstaking. De gjelder enten en beslutning fattes med hjemmel i naturmangfoldloven eller andre lover. De inngår i saksforberedelsen og skjønnsutøvingen når de ulike myndighetene fatter beslutninger etter eget lovverk som berører naturmangfold. Plan- og bygningsloven og andre lover legger dermed sammen med naturmangfoldloven kapittel II rammer for aktiviteter og tiltak som påvirker naturmangfoldet.

Et grunnleggende krav i disse bestemmelsene er at alle beslutninger skal bygge på kunnskap om naturmangfoldet og hvordan et planlagt tiltak påvirker naturmangfoldet (§ 8). Ved vurderingen av om et tiltak skal tillates eller ikke, skal prinsippene (§§ 8-12) legges til grunn som retningslinjer ved skjønnsutøvingen, jf. § 7. Det skal gjøres en vurdering av den samlede belastningen som naturmangfoldet blir, eller vil bli, utsatt for (§ 10). Kostnadene ved miljøforringelse som vedtaket innebærer, skal bæres av tiltaks- haver (§ 11). Det skal legges vekt på miljøforsvarlige driftsmetoder, teknikker og lokalisering (§ 12). Vet man lite om virkningene av tiltaket, skal føre-var-prinsippet tillegges stor vekt i saken (§ 9).

Vurderingen og omtale av hvordan kunnskapen er vektlagt opp mot andre hensyn skal framgå av beslutningen (§ 7). Dette innebærer at forvaltningen i sine vedtak plikter å redegjøre for og synliggjøre kunnskapen om og virkningene et tiltak vil få for naturmangfold, og hvordan en har kommet fram til resultatet i den konkrete saken. Dette gjelder enten det innebærer et inngrep eller forringelse av naturmangfoldet, eller en ivaretagelse eller vern av naturmangfoldet. Dette skal medvirke til at alle beslutninger som berører naturmangfold, får en systematisk behandling og at visse minstekrav i vurderingene skal oppfylles.

Vi skal i det følgende gjøre rede for hvordan naturmangfoldloven kapittel II stiller krav til hvordan disse vurderingene og vektleggingene skal konkretiseres og systematiseres i selve vedtaket. Det vil fortsatt være slik at naturmangfoldet enkelte ganger vil måtte vike for andre og mer tungtveiende samfunnsinteresser, men den samlede forvaltningen av naturmangfoldet skal være i samsvar naturmangfoldloven kapittel II.

Lovkapittel II utgjør, sammen med formålsbestemmelsen i § 1, naturmangfoldlovens grunnmur. Den setter minstestandarden for forvaltning av all natur, også hverdagsnaturen som vi omgir oss med, bruker og høster av.

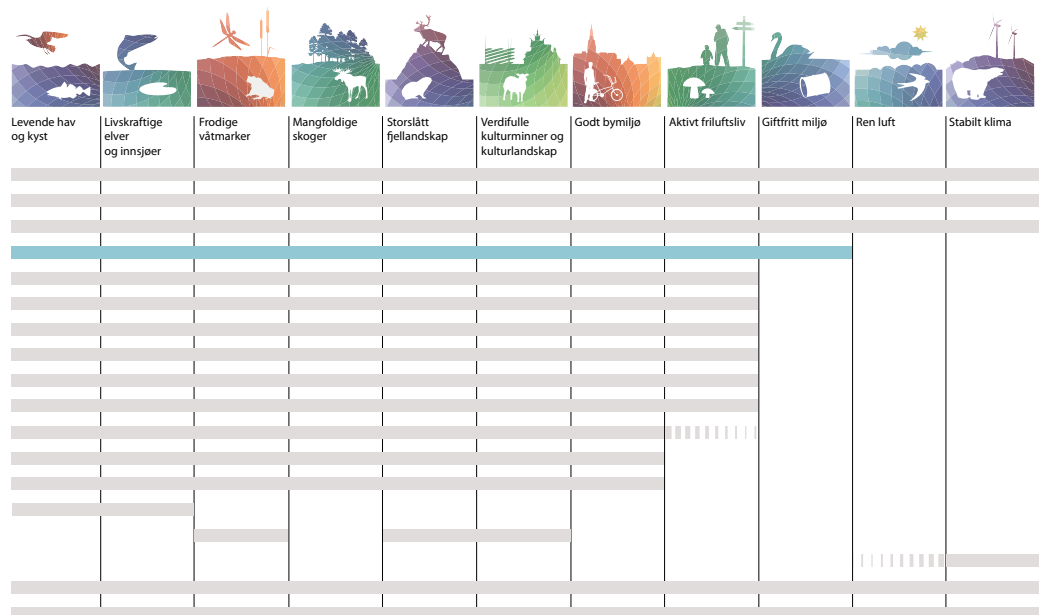
OPPSUMMERING:

Naturmangfoldloven kapittel II får betydning for

1. Tilrettelegging og synliggjøring av et godt beslutningsgrunnlag
2. Synliggjøring av hvordan de ulike momentene i saken er vurdert og vektet

Viktige lover

- Plan- og bygningsloven
- Forurensningsloven
- Svalbardmiljøloven
- Naturmangfoldloven**
- Friluftslvsloven
- Markaloven
- Viltloven
- Naturoppsynsloven
- Motorferdselsloven
- Kulturminneloven
- Genteknologiloven
- Matrikkellova
- Geodataloven
- Laks- og innlandsfiskloven
- Fjelloven
- Klimavotloven
- Miljøinformasjonsloven
- Produktkontrollloven

Figuren viser Miljøverndepartementets 11 resultatområder og hvilke lovverk som kommer til anvendelse på disse. Naturmangfoldloven kapittel II skal virke sammen med disse, og en rekke andre lover fra andre sektorer, for å nå de angitte målene.

3. FORVALTNINGSMÅL FOR ØKOSYSTEMER, NATURTYPER OG ARTER (§§ 4 OG 5)

I §§ 4 og 5 er det fastsatt bestemmelser om forvaltningsmålene for økosystemer, naturtyper og arter.

§ 4. (forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer)

Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjenner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det er rimelig.

§ 5. (forvaltningsmål for arter)

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer.

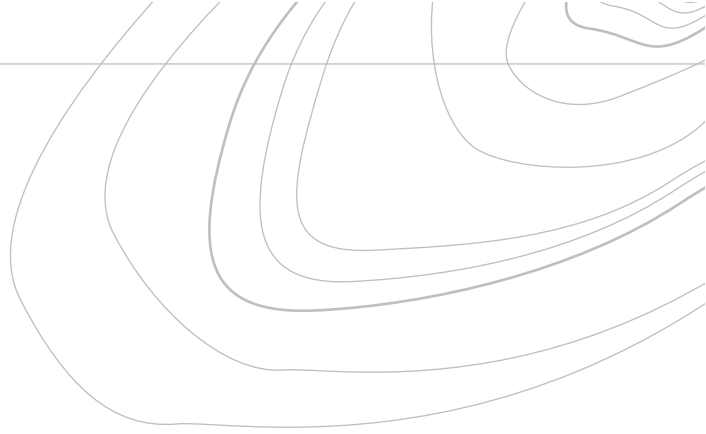
Det genetiske mangfoldet innenfor domestiserte arter skal forvaltes slik at det bidrar til å sikre ressursgrunnlaget for fremtiden.

Forvaltningsmålene skal nås ved bruk av naturmangfoldlovens virkemidler eller andre lover som berører naturmangfold. Paragrafene pålegger verken forvaltningen eller private noen direkte forpliktelser, men har betydning for lovtolkning og skjønnsutøvelse etter denne og andre lover. Dessuten har de betydning ved utforming av lover og forskrifter og revisjon av slike. Dette medfører at forvaltningen må ta hensyn til forvaltningsmålene ved beslutninger etter eget regelverk. Videre vil bestemmelsene være til hinder for at det fattes en beslutning som gjør det umulig å nå målene, for eksempel ved at det treffes en beslutning som i praksis medfører at en art eller naturtype på sikt blir utryddet. Bestemmelsene vil særlig ha betydning i vurderingen av kunnskapsgrunnlaget i en sak, jf. § 8, og vurderingen av samlet belastning etter § 10. Bestemmelsen er også av betydning for innholdet i aktsomhetsplikten etter § 6.

Selv om forvaltningsmålene skal legges til grunn og vektlegges som nevnt, vil de ikke alltid bli avgjørende i en sak. Andre samfunnshensyn kan veie tyngre. Den samlede forvaltningen av naturmangfoldet må imidlertid være i samsvar med lovkapittel II.

Når det i en konkret sak skal tas hensyn til forvaltningsmålene, har forvaltningen flere valg, for eksempel:

- Nekte inngrepet, bruken eller planen
- Stille krav om tilpasning eller avbøtende tiltak som vilkår for å tillate inngrepet, bruken eller planen
- Sette i verk tiltak for å ta vare på en tilsvarende forekomst av naturtypen eller arten samtidig som den omsøkte naturtypen eller arten ofres
- Nekte tilskudd til tiltak som vil være i strid med forvaltningsmålene
- Gi tilskudd til tiltak som vil bidra til å nå forvaltningsmålene

Utfallet av saken avgjøres ut fra hensynet til naturmangfoldet veid opp mot andre samfunns-
hensyn. Eksempler på andre samfunnshensyn kan være veier og andre infrastrukturtiltak,
kraftutbygging eller bolig- og hyttebygging. Forvaltningen har ikke anledning til å fatte
vedtak som gjør det umulig å nå forvaltningsmålene. Dette ansvaret påhviler den aktuelle
vedtaksmyndigheten i den konkrete saken. Er vedkommende myndighet i tvil, bør man
forelegge spørsmålet for Fylkesmannen eller Direktoratet for naturforvaltning.

Slåtteeng med akeleier på Ryghsetra i Nedre Eiker, Buskerud. Foto: Kristin Thorsrud Teien

4. GENERELL AKTSOMHETSPLIKT (§ 6)

Aktsomhetsplikten i naturmangfoldloven § 6 pålegger enhver å vise hensyn og gjøre det som med rimelighet kan forventes for å unngå skade på naturmangfoldet, jf. forvaltningsmålene i §§ 4 og 5. Aktsomhetsplikten er særlig relevant for bruk eller tiltak som ikke krever en myndighetsbeslutning. Den omfatter alle; både private, foretak og det offentlige.

§ 6. (generell aktsomhetsplikt)

Enhver skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet i strid med målene i §§ 4 og 5. Utføres en aktivitet i henhold til en tillatelse av offentlig myndighet, anses aktsomhetsplikten oppfylt dersom forutsetningene for tillatelsen fremdeles er til stede.

Aktsomhetsplikten medfører to plikter:

1. Enhver skal søke å gjøre seg kjent med hvilke naturverdier som kan bli skadelidende.
2. Den enkelte skal «gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet.

Det vil variere hva som kreves med hensyn til innhenting av kunnskap. Vurderingen vil bli ulik, avhengig av om det er snakk om en profesjonell næringsvirksomhet eller en privatperson. Begir man seg ut på en aktivitet som medfører stor risiko for skade på naturmangfoldet, stilles det større krav til å skaffe seg oversikt over naturmangfoldet.

Aktsomhetsplikten for det offentlige er nært knyttet til § 8 (kunnskapsgrunnlaget). Denne bestemmelsen stiller krav om at offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet, så langt det er rimelig skal være basert på eksisterende og tilgjengelig vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap. Vi viser til omtalen av kunnskapsgrunnlaget nedenfor.

Ikke enhver skade på naturmangfoldet kan unngås. Derfor er aktsomhetsplikten knyttet til forvaltningsmålene i §§ 4 og 5.

Hva som er rimelig å kreve for å unngå skade på naturmangfoldet, vil blant annet avhenge av:

- hvilken type virksomhet det er tale om (næringsdrivende eller ikke-næringsdrivende),
- hvor berettiget nytteformål virksomheten har,
- omfanget av virksomheten,
- hvor stort skadepotensialet er,
- om det er store kostnader knyttet til å ta hensyn til naturverdiene,
- om skaden er nødvendig, eller
- om vedkommende lett kunne ha nådd sitt mål på en annen måte.

Dersom en grunneier eller tiltakshaver er i tvil om det tiltaket eller bruken som ønskes iverksatt er i samsvar med aktsomhetsplikten eller ikke, bør kommunen eller Fylkesmannen kontaktes.

Den særskilte aktsomhetsplikten som gjelder for utvalgte naturtyper i § 53 første ledd, omtales i Håndbok 31 – 2011 *Veileder til forskrift om utvalgte naturtyper*.

5. VEDTAK SOM BERØRER NATURMANGFOLD-ET, SKAL ALLTID GRUNNGIS (§ 7)

Paragraf 7 gjelder alle beslutninger som berører naturmangfold. Saksbehandler må vurdere konkret hvorvidt beslutningen faktisk medfører at naturmangfoldet påvirkes, enten positivt eller negativt. Beslutninger som ikke endrer bruken eller medfører inngrep, og dermed ikke berører naturmangfold, vil som hovedregel falle utenfor virkeområdet til § 7. Dette vil for eksempel være tilfelle i saker som kun gjelder eierskap eller grenser etter konsesjonsloven og jordskifteloven.

§ 7. (prinsipper for offentlig beslutningstaking i §§ 8 til 12)

Prinsippene i §§ 8 til 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom. Vurderingen etter første punktum skal fremgå av beslutningen.

Berøres “naturmangfold”?

Det må i alle saker tas stilling til om arealene som berøres kan karakteriseres som “naturmangfold”. Dette er i § 3 bokstav i definert slik:

” naturmangfold: biologisk mangfold, landskapsmessig mangfold og geologisk mangfold, som ikke i det alt vesentlige er et resultat av menneskers påvirkning.

Landskapsmessig mangfold, Kvaløysletta. Foto: Marianne Gjorv

Av dette følger det at “naturmangfold” i naturmangfoldloven er en samlebetegnelse for blant annet:

- Landskap
- Geologi
- Økosystem
- Naturtyper
- Arter og genetiske variasjoner innenfor artene

Kravet om ikke-menneskelig påvirkning i § 3 bokstav i, gjør at domestiserte planter og arter (husdyr) og konstruerte arealer ofte vil falle utenfor definisjonen. Mange ville planter og dyr har imidlertid tilholdssted i arealer skapt av mennesker. Eksempler på dette er flaggermus i bygninger, svarthalespove på dyrket mark og planter og dyr som for øvrig har tilpasset seg menneskelig aktivitet på konstruerte arealer. Dette er også naturmangfold.

SENTRALE DEFINISJONER I NATURMANGFOLDLOVEN § 3

ØKOSYSTEM: et mer eller mindre velavgrenset og ensartet natursystem der samfunn av planter, dyr, sopp og mikroorganismer fungerer i samspill innbyrdes og med det ikke-levende miljøet

NATURTYPE: ensartet type natur som omfatter alle levende organismer og de miljøfaktorene som virker der, eller spesielle typer naturforekomster som dammer, åkerholmer eller lignende, samt spesielle typer geologiske forekomster

ART: etter biologiske kriterier bestemte grupper av levende organismer

Offentlig myndighetsutøving

Prinsippene i §§ 8-12 gjelder «ved utøving av offentlig myndighet.» Offentlig myndighetsutøving er først og fremst enkeltvedtak og fastsetting av forskrifter, men som ordlyden anviser, gjelder dette også tildeling av tilskudd og det offentliges forvaltning av egen fast eiendom.

Retningslinjer man ikke kan se bort fra

Prinsippene i §§ 8-12 «skal legges til grunn som retningslinjer». Dette betyr at myndigheten skal legge vekt på prinsippene både i saksforberedelsen og i den konkrete avveiningen. Prinsippene trenger ikke nødvendigvis være avgjørende for utfallet i en sak. Andre samfunnshensyn kan veie tyngre enn hensynet til naturmangfold. I skjønnsmessige avgjørelser gjør forvaltningen en interesseavveining, ofte av både kryssende og motstridende hensyn. Hvilken vekt prinsippene blir tillagt, avhenger av naturmangfoldet og i hvilket omfang det vil bli berørt, veid opp mot andre samfunnshensyn i saken. Derfor vil vekten av prinsippene variere ut fra situasjonen i den enkelte sak.

Begrunnelsesplikt, enten vedtaket er til gunst for søker eller ikke

For å sikre at den samlede forvaltningen er i tråd med prinsippene, og at tolkningen av disse blir mest mulig ensartet, kreves det i § 7 annet punktum at vurderingen og vektleggingen av prinsippene skal fremgå av beslutningen. Dette innebærer at det i vedtaket skal synliggjøres i hvilken grad prinsippene er relevante, hvordan de er vurdert i den enkelte sak, og hvilken vekt de er tillagt. Dette skal medvirke til at vedtaket får legitimitet, åpenhet om hva som er vurdert, hvordan det er vurdert, og hva som er tillagt størst vekt i saken.

Paragraf 7 er en *saksbehandlingsregel* om begrunnelsesplikt som supplerer saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Mens forvaltningslovens regler om begrunnelsesplikt ivaretar søkers interesser, skal naturmangfoldloven § 7 synliggjøre vurderinger og vektlegginger ut fra hensynet til naturmangfoldet. Begrunnelsesplikten gjelder alltid når naturmangfold berøres, herunder også vedtak som er positive for søkeren. Dette følger av § 7 annet punktum. Unnlattelse av å følge § 7 er å anse som en saksbehandlingsfeil som i visse tilfeller kan føre til at vedtaket blir ugyldig.

Brudd på saksbehandlingsreglene i naturmangfoldloven kapittel II kan rettslig sammenlignes med brudd på konsekvensutredningsbestemmelsene i plan- og bygningsloven. I dom om reguleringsplan for Husebyskogen i Oslo kommune (Rt. 2009 s. 661) uttalte Høyesterett følgende om dette:

” Vurderingen beror på de konkrete forhold i saken, herunder hvilke feil som er begått og vedtakets karakter. Der saksbehandlingsfeilen har ledet til mangelfullt eller uriktig avgjørelsesgrunnlag på et punkt av betydning for vedtaket, eller feilen på annen måte innebærer tilsidesettelse av grunnleggende fordringer til forsvarlig behandling, skal det gjennomgående nokså lite til. Sammenholdt med de interesser som skal ivaretas gjennom reglene om konsekvensutredning, og den komplekse utredningsprosessen det der legges opp til, vil veien frem til ugyldighet derfor kunne være kort når saksbehandlingsfeilen består i manglende eller mangelfull konsekvensutredning. Men noen automatikk er det ikke tale om. Og det er etter mitt syn heller ikke rom for en alminnelig presumsjon for innvirkning, slik de ankende parter har tatt til orde for. En slik presumsjon ville representere en ugrunnet stor vekting av form fremfor innhold. Det kan ikke tas for gitt at de hensyn og interesser som skal ivaretas gjennom reglene for konsekvensutredning, i en konkret sak ikke også kan ivaretas innenfor rammene av en ordinær planbehandling. I forhold til innvirkningskriteriet må man etter mitt syn derfor gå konkret til verks, og knytte undersøkelsen til de enkelte påberopte avvik fra den saksbehandlingen som skulle ha vært fulgt dersom det var gjennomført konsekvensutredning i den aktuelle saken.

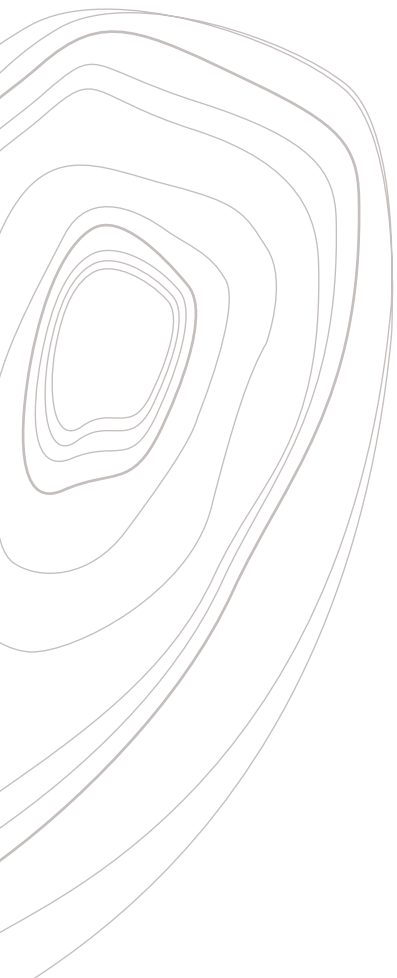
Begrunnelsen må tilpasses forholdene i den enkelte sak

Begrunnelsen og omfanget av vurderingene etter §§ 8-12 i vedtaket må tilpasses omfanget av dokumentasjon og forholdene i den enkelte sak. Det betyr at jo mer truet og verdifullt naturmangfold (se faktaboks nedenfor) som berøres, eller jo mer tiltaket vil påvirke forvaltningsmålene for naturtyper, økosystemer og arter, desto grundigere må saken dokumenteres og vurderes etter loven. Og motsatt, der saken bare berører lokalt viktig naturmangfold, i liten grad berører truet eller verdifullt naturmangfold eller tiltaket ikke får betydning for om forvaltningsmålene i § 4 og § 5 kan nås, så vil man kunne behandle vurderingene og vektleggingene i loven på en enklere måte. Men det er opp til den myndighet som skal fatte beslutning i saken å avgjøre hvor grundig forholdet til naturmangfoldet skal behandles i slike tilfeller. Dette må også ses i sammenheng med hvilke andre samfunnsinteresser som er tema i den enkelte sak.

Slik er det når man har kunnskap om effektene av tiltaket. Vet man lite om effektene av tiltaket, skal føre-var-prinsippet tillegges mer vekt. Det medfører ikke nødvendigvis omfattende vurderinger, men at forvaltningen i stedet for å avslå en søknad, stiller vilkår eller gir forhåndsvarsler om avslag dersom ikke enkelte konsekvenser av tiltaket utredes nærmere av tiltakshaver.

Villreinen er en norsk ansvarsart, fordi Norge er det eneste landet i Europa som har intakte høyfjellsøkosystemer med bestander av villrein. Foto: Per Jordhøy

HVA MENER VI MED VERDIFULLT NATURMANGFOLD?

Når vi omtaler verdifull natur eller verdifullt naturmangfold, mener vi i denne veilederen særlig:

- Naturtyper Norge har et særlig ansvar for
- Naturtyper det er knyttet internasjonale forpliktelser til
- Naturtyper som framgår av DN-håndbok 13-2007 (Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold) og DN-håndbok 19-2007 (Kartlegging av marint biologisk mangfold)
- Arter Norge har et særlig ansvar for, som endemiske arter og ansvarsarter
- Arter det er knyttet internasjonale forpliktelser til

Hva kreves for at § 7 skal være oppfylt?

Paragraf 7 krever at vurderingene og vektlegging av §§ 8-12 framgår av vedtaket. Det er altså ikke nok bare å nevne i vedtaket at §§ 8-12 er vurdert og at man har vektlagt disse prinsippene. Dette gjelder også dersom kunnskapsgrunnlaget i saken tilsier at naturmangfoldet i liten grad berøres. Vedtaket skal synliggjøre hvordan prinsippene er vurdert og vektlagt. Miljøverndepartementets vedtak av 9. september 2011 (saksnr. 201100060) om reguleringsplan for Leirskallen i Oslo illustrerer hvordan beslutninger som i liten grad berører verdifullt naturmangfold, kan utformes for å oppfylle kravene i loven:

” For alle saker som berører naturmangfold følger det av naturmangfoldloven § 7 at prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og det skal fremgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er vurdert og vektlagt i saken. (...) Når det gjelder kravet til kunnskap om naturmangfold i naturmangfoldloven § 8, vises det til at planområdet i hovedsak omfatter en grusbane og noe trevegetasjon. Selv om planforslaget arealmessig i liten grad berører naturmangfold, er det likevel foretatt en utsjekk i Naturbasen til Direktoratet for naturforvaltning og i Artsdatabankens artskart, jf. at tiltaket berører natur. Det framkommer at det ikke er registrert prioriterte arter, truede eller nær truede arter på Norsk rødliste for arter 2010, utvalgte naturtyper eller truede eller nær truede naturtyper på Norsk rødliste for naturtyper 2011 i planområdet. Det er heller ikke framkommet opplysninger i saken som skulle tyde på at det kan befinne seg arter eller naturtyper i planområdet som ikke er fanget opp av ovennevnte registreringer. Dermed er det heller ikke påvist mulige effekter av tiltaket på naturmangfold. Kravet i § 8 om at saken skal baseres på eksisterende og tilgjengelig kunnskap, er dermed oppfylt. I og med at naturmangfold i liten grad berøres av planforslaget og det ikke kan påvises effekter av tiltak på verdifull natur, legger departementet til grunn at det ikke er nødvendig å foreta vurderinger etter de andre miljøprinsippene i naturmangfoldloven §§ 9-12.

Paragrafene 8–12 er ikke selvstendige vedtakshjemler. Disse bestemmelsene er retningslinjer som skal brukes ved vurderinger og vektlegginger etter andre lover. Eksempler på slik annen lovgivning er plan- og bygningsloven, forurensingsloven, kulturminneloven, markaloven, havressursloven, energiloven, mineralloven, jordloven, skogloven m.m.

Miljøverndepartementets vedtak av 21. juni 2011 (saksnr. 201002530) om reguleringsplan i Frøya kommune viser hvordan prinsippene kan integreres og bli en del av vurderingen etter annet lovverk:

” Etter plan- og bygningsloven § 1-8 er det i utgangspunktet et generelt byggeforbud i 100-metersbeltet langs sjøen. Forbudet gjelder ikke der det er fastsatt en annen byggegrense i kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan. I 100-metersbeltet skal det ved en eventuell utarbeidelse av kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser. Etter naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og vurderingen og vektleggingen skal framgå av vedtaket.

Spørsmål om bygging i 100-metersbeltet langs sjøen skal dessuten vurderes etter de prinsipper og hensyn som framgår av statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen, vedtatt ved kgl. res. 25. mars 2011.

Bygging i strandsonen. Foto: Marianne Gjerv

Et annet eksempel er Miljøverndepartementets vedtak i innsigelsessaken til kommuneplanens arealdel i Lierne kommune av 21.10.2011 (saksnr. 201100363):

” Denne saken behandles etter plan- og bygningsloven av 1985. Etter loven § 20-5 femte ledd avgjør Miljøverndepartementet om planen skal godkjennes. Departementet avgjør om innsigelsen skal tas til følge og kan i den forbindelse gjøre de endringer i planen som finnes påkrevd. Saken vurderes i tillegg etter naturmangfoldloven. Etter naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og vurderingen og vektleggingen skal framgå av vedtaket.

Et tredje eksempel er Miljøverndepartementets avgjørelse i klagesak om tillatelse etter forurensningsloven i forbindelse med Det norske oljeselskap ASAs boring av letebrønn 3/4-2S Ulvetanna i Nordsjøen av 28.10.2011 (saksnr. 201102785):

” Ved vurdering av om det skal gis tillatelse etter forurensningsloven § 11, eventuelt på hvilke vilkår, skal det legges vekt på de forurensningsmessige ulemper ved tiltaket sammenholdt med de fordeler og ulemper som tiltaket for øvrig vil medføre, jf. § 11 fjerde ledd.

Forskrift om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten (rammeforskriften) § 9 omhandler prinsipper for risikoreduksjon. I henhold til bestemmelsen, skal skade eller fare for skade på mennesker, miljø eller materielle verdier forhindres eller begrenses i tråd med helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen, og utover dette nivået skal risikoen reduseres ytterligere så langt det er teknisk og økonomisk mulig. Bestemmelsen viser videre til at den ansvarlige skal velge de tekniske, operasjonelle eller organisatoriske løsningene som gir de beste resultater, at føre-var-prinsippet skal følges ved usikkerhet om virkninger av løsninger, og at operatøren har en generell substitusjonsplikt når det gjelder faktorer som kan volde skade eller ulempe for miljøet.

I vurderingen av om det skal gis tillatelse til virksomhet etter forurensningsloven, skal bestemmelsene i naturmangfoldloven §§ 8-10 om krav til vurdering av kunnskapsgrunnlaget, føre-var-prinsippet, økosystemtilnærming og samlet belastning trekkes inn i skjønnsutøvingen. I tillegg skal forvaltningsmålene i §§ 4 og 5 trekkes inn i vurderingen. Miljøkonsekvensene av tiltaket skal vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der hensynet til det planlagte tiltaket og eventuelt tap eller forringelse av naturmangfoldet på sikt avveies. Målet i henhold til § 5 er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt, og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

Særlig om plansaker

Naturmangfoldloven skal oppfylles på alle plannivåer, det vil si regional plan, kommuneplan og reguleringsplan. Behandlingen skal imidlertid tilpasses plannivå. Behandlingen av naturmangfoldloven kapittel II får nødvendigvis en mer overordnet vurdering i regional plan enn i en reguleringsplan. Hvor overordnet eller hvor detaljert forvaltningsmyndigheten skal være i en regional plan, vil kunne variere. Når det gjelder regionale planer og kommuneplanens arealdel, vil de vurderinger som skal gjøres etter naturmangfoldloven kapittel II, inngå som en del av konsekvensutredningene som skal gjennomføres i henhold til plan- og bygningsloven § 4-2 annet ledd. Det samme vil gjelde de reguleringsplaner som omfattes av plikten til å foreta konsekvensutredning.

Vegbygging. Foto: Marianne Gjorv

Regional plan

En regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i fylket. I dette ligger det at et gyldig planvedtak skaper forpliktelser for offentlige myndigheter og organer til å søke å følge opp og gjennomføre planen. Forpliktelsen gjelder både for kommuner, statlige organer og den regionale planmyndigheten selv. Men en regional plan har ikke direkte rettsvirkning overfor den enkelte innbygger. Det betyr at planen ikke skaper rett eller plikt for den enkelte, med mindre det er knyttet en regional planbestemmelse etter § 8-5 til planen.

Dersom sistnevnte er tilfelle, vil det innebære at det ikke kan iverksettes særskilt angitte bygge- eller anleggstiltak innenfor nærmere avgrensede geografiske områder som vil være i strid med planen, uten samtykke. Dette kan f.eks. gjelde kjerneområder for landbruket, større forretningsbygg utenfor byer og tettsteder, landskapsområder, eller friluft- og naturområder av regional eller nasjonal betydning langs sjø eller i fjellområder.

Det kan også gjelde traseer for større samferdselsanlegg, forsvarsanlegg eller anlegg for energiforsyning som det ennå ikke fastsatt detaljerte planer for, eller for vassdragsforvaltning.

De vurderinger som gjøres etter naturmangfoldloven kapittel II på regionalt plannivå, må se hen til hva slags naturmangfold som berøres, planens virkninger isolert sett og hvilke forpliktelser og begrensninger den legger på andre offentlige myndigheter og deres myndighetsutøvelse, herunder kommuner og statlige instanser. Der den regionale planen legger klare føringer på videre oppfølging av naturmangfold, herunder planbestemmelse etter § 8-5, eller der planen legger føringer på andre samfunnsaktiviteter som har stor betydning for naturmangfold, må vurderingene og vektleggingene etter naturmangfoldloven tilpasses dette.

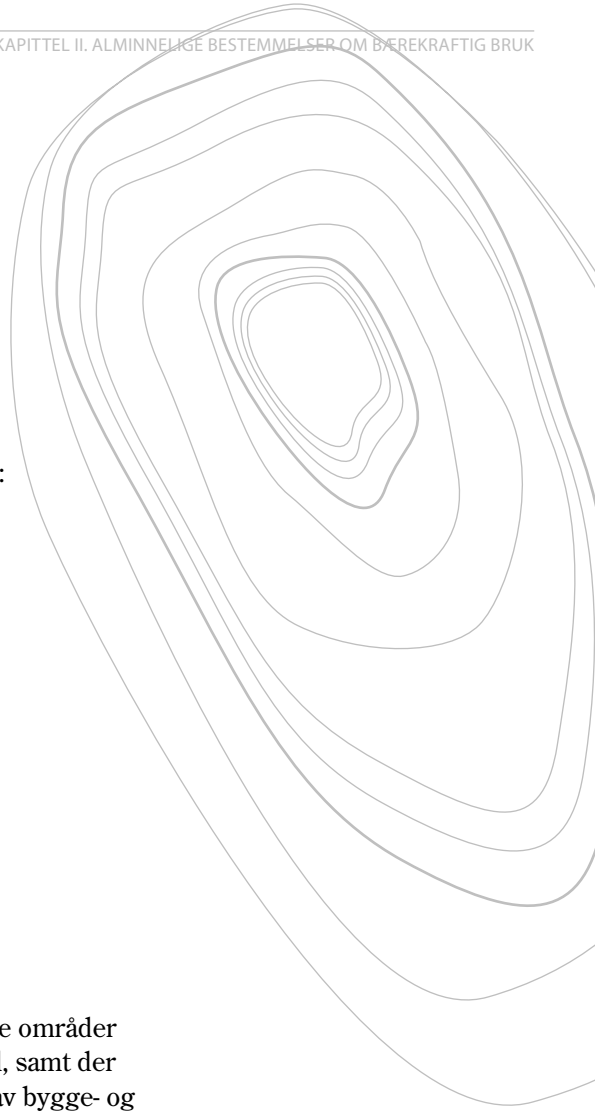
Hvor overordnet eller detaljert man skal være i plansaker, vil blant annet avhenge av:

- Hvor sterke føringer planen gir for framtidig arealdisponering med hensyn til konsekvensen for naturmangfold
- Om det knytter seg regionale planbestemmelser til planen etter plan- og bygningsloven § 8-5
- Hvor mye naturmangfold som berøres
- Om det naturmangfoldet som berøres er:
  - verneområder
  - nærområder til verneområder
  - utvalgte naturtyper
  - prioriterte arter
  - truet, nær truet eller verdifullt
  - inngrepsfrie naturområder
  - verdifulle/utvalgte kulturlandskap
  - kartlagt som livsmiljø gjennom Miljøregistreringer i Skog (MiS)

Kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel skal angi hovedtrekkene i arealdisponeringen og rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene. Kommunen kan detaljere kommuneplanens arealdel for hele eller deler av kommunens område med nærmere angitte underformål for arealbruk, hensynssoner og bestemmelser. Kommuneplanens arealdel fastsetter framtidig arealbruk for området og er ved kommunestyrets vedtak rettslig bindende for nye tiltak eller utvidelse av eksisterende tiltak som nevnt i plan- og bygningsloven § 1-6.

Kommuneplanens arealdel har visse rettsvirkninger, jf. plan- og bygningsloven § 11-6, og er mer konkret og detaljert enn regional plan. Naturmangfoldloven kapittel II må derfor som hovedregel behandles langt grundigere på dette plannivået.

Hvor grundig man skal behandle lovkapittel II, vil blant annet avhenge av:

- Hvor sterke føringer planen gir for framtidig arealdisponering
- Hvor mye naturmangfold berøres
- Om tilstanden i en vannforekomst påvirkes
- Om det naturmangfoldet som berøres er:
  - verneområder
  - nærområder til verneområder
  - utvalgte naturtyper
  - prioriterte arter
  - truet, nær truet eller verdifullt
  - inngrepsfrie naturområder
  - verdifulle/utvalgte kulturlandskap
  - kartlagt som livsmiljø gjennom Miljøregistreringer i Skog (MiS)

Reguleringsplan

Kommunestyret skal sørge for at det blir utarbeidet reguleringsplan for de områder i kommunen hvor dette følger av loven eller av kommuneplanens arealdel, samt der det ellers er behov for å sikre forsvarlig planavklaring og gjennomføring av bygge- og anleggstiltak, flerbruk og vern i forhold til berørte private og offentlige interesser. En reguleringsplan fastsetter framtidig arealbruk for området og er ved kommunestyrets vedtak rettslig bindende for nye tiltak eller utvidelse av eksisterende tiltak som nevnt i plan- og bygningsloven § 1-6.

Reguleringsplaner som berører naturmangfold skal som et utgangspunkt behandles grundig. Hvor grundig avhenger blant annet av:

- Hvor sterke føringer planen gir for framtidig arealdisponering.
- Hvor mye naturmangfold berøres.
- Om tilstanden i en vannforekomst påvirkes.
- Om det naturmangfoldet som berøres er:
  - verneområder
  - nærområder til verneområder
  - utvalgte naturtyper
  - prioriterte arter
  - truet, nær truet eller verdifullt
  - inngrepsfrie naturområder
  - verdifulle/utvalgte kulturlandskap
  - kartlagt gjennom Miljøregistreringer i Skog (MiS)

Kapittel II må vurderes grundig når det utarbeides reguleringsplan som ikke gir særlige valgmuligheter for å senere kunne ta hensyn til naturmangfoldet.

6. KUNNSKAPSGRUNNLAGET (§ 8)

6.1 Om kravet til et godt kunnskapsgrunnlag om naturmangfoldet (§ 8)

Paragraf 8 pålegger forvaltningen å innhente og legge til grunn kunnskap om natur når det treffes beslutninger som berører naturmangfoldet. Bestemmelsen supplerer forvaltningslovens regler om utredningsplikt. Paragraf 8 skal medvirke til at vi som myndigheter får bedre beslutningsgrunnlag for hvordan vi forvalter naturmangfoldet. Sammen med kravet om begrunnelse i § 7, bidrar bestemmelsen også til at borgerne har mulighet til å gjøre seg kjent med forvaltningens vurderinger og vektlegginger i ettertid. Paragraf 8 vil både være viktig ved tilrettelegging av et godt beslutningsgrunnlag, for eksempel i et planprogram etter plan- og bygningsloven, og ved den konkrete avveiningen av om et tiltak eller en bruk skal tillates eller ikke.

§ 8. (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

Kunnskapen som skal brukes, er kunnskap om *landskap, økosystemer, naturtyper og arter*. Her skal man si noe om dagens situasjon og tilstand, utvikling og utbredelse. Det skal også gis en vurdering av *effekten av påvirkninger*. Dette understreker at påvirkningen som følger av det planlagte tiltaket, må ses i lys av den samlede tilstand for et landskap, økosystem, naturtype eller art, jf. § 10.

Kravet til kunnskapsgrunnlaget vil, både når det gjelder vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap, som hovedregel være oppfylt dersom forvaltningsmyndigheten tar i bruk kunnskap som allerede finnes og som er tilgjengelig. *Vitenskapelig kunnskap* skal være objektiv og den skal være etterprøvbart. Den kan være basert på konkrete funn eller observasjoner, men den kan også ha karakter av mer alminnelig kunnskap om blant annet biologi, økologi, fysikk eller kjemi. Dette gjelder primært eksisterende og allerede tilgjengelig kunnskap som er utarbeidet om naturmangfoldet, for eksempel i [Naturbasen](#), [Artskart](#) eller [Skog og Landskap sine kart over Miljøregistreringer i Skog \(MiS\)](#).

Den *erfaringsbaserte kunnskapen* omfatter kunnskap basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk og samspill med naturen, herunder samisk bruk. Dette omfatter også den erfaring og kunnskap organisasjoner og enkeltpersoner, lokalsamfunn mv. besitter. Også den kunnskapen de ulike forvaltningsmyndigheter selv besitter om naturmangfold, skal legges til grunn ved beslutningene.

Det er i utgangspunktet den som søker om en tillatelse, som har ansvaret for å *framskaffe kunnskap* om naturmangfoldet og effekten av tiltaket. Dette følger av alminnelig forvaltningsrett. Forvaltningsmyndigheten bør imidlertid vurdere om, og i hvilken grad, man bør bistå søker. Bistand er særlig aktuelt overfor de som ikke er profesjonelle aktører. Sitter forvaltningen selv på kunnskap om naturmangfoldet, eller forvaltningen uansett selv vil innhente kunnskap i Naturbasen, Artskart og MiS, bør ikke forvaltningen kreve at tiltakshaver skal gjøre dette.

Den kunnskap som det derimot forventes at tiltakshaver uansett må bidra med, er kunnskap om påvirkningene virksomheten står for, og hvordan tiltaket vil påvirke naturmangfold. Kunnskap om effekten av påvirkninger kan være naturvitenskapelig eller erfaringsbasert.

Prinsippet i § 11 om at kostnadene ved miljøforringelse skal dekkes av tiltakshaver, tilsier at tiltakshaver kan pålegges å dekke kostnadene med å skaffe mer kunnskap enn det som allerede finnes fra før. Dette vil særlig være aktuelt dersom tiltakshaver er en profesjonell aktør og det er tale om tiltak som nevnt i opplistingen nedenfor. Samlet sett har forvaltningen det endelige ansvaret for at saken er tilstrekkelig opplyst før vedtak fattes, jf. forvaltningsloven § 17.

I enkelte tilfeller kan det kreves innhentet ny kunnskap. Kravet til kunnskapsgrunnlaget gjelder «så langt det er rimelig». Rimelighetsvurderingen er utdypet i første ledd annet punktum, og gjelder to situasjoner: For det første ved *innhenting av eksisterende og tilgjengelig kunnskap* og for det andre ved *innhenting av ny kunnskap*.

Vurderingene av hva som er et «rimelig forhold» vil i praksis kunne få størst betydning ved spørsmålet om innhenting av *ny kunnskap*. Da skal det foretas en avveining mellom størrelsen på kostnadene ved å skaffe fram kunnskap og sakens karakter og mulig miljøpåvirkning. Innhenting av mer og ny kunnskap vil særlig være aktuelt i oppstartsfasen av en sak der man har lite eller ingen kunnskap om naturmangfoldet og tiltakets effekter på naturen i det aktuelle området. Når en sak er i sluttfasen, vil det normalt ikke være rimelig å be om mer kunnskap, men vurdere saken slik den står ut fra eksisterende og tilgjengelig kunnskap.

Der det vil være forbundet med store kostnader å innhente eksisterende og tilgjengelig kunnskap, vil også rimelighetsvurderingene få betydning. Her kan tiltakets karakter og risiko for skade på naturmangfoldet tilsi at all tilgjengelig informasjon hentes inn og legges til grunn for vurderingen og vektleggingen. I saker hvor det ikke berøres naturmangfold av betydning, vil det normalt være tilstrekkelig å innhente kunnskap fra Naturbasen, Artskart og annen lett tilgjengelig informasjon.

Mer utredning og innhenting av ny kunnskap i en tidlig fase av en sak vil kunne være aktuelt der:

- Tiltaket i stor grad berører naturmangfold
- Tiltaket er omfattende og berører naturmangfold
- Naturmangfoldet som berøres antas å være truet eller nær truet
- Naturmangfoldet som berøres antas å være endemisk eller en ansvarsnaturtype eller ansvarsart for Norge
- Norge har internasjonale forpliktelser til det naturmangfoldet som antas å bli berørt
- Det er usikkerhet om effekten av påvirkninger på dette naturmangfoldet
- Tiltakshaver er profesjonell
- Det er store økonomiske interesser i utfallet av saken

Spørsmålet om hvor langt man skal gå i å hente inn ny kunnskap etter naturmangfoldloven § 8 for tiltak eller planer som også krever konsekvensutredning etter plan- og bygningsloven, bør avklares i arbeidet med plan- eller utredningsprogram etter konsekvensutredningsforskriften av 26. juni 2009 nr. 855 § 6. Plan- eller utredningsprogram bør legger rammene for hvor mye kunnskap om naturmangfold som skal innhentes. I slike saker vil naturmangfoldloven § 8 også an vise hvilke temaer innenfor naturmangfold som bør utredes. Der utredningsprogrammet for konsekvensutredningen ikke går så langt i å innhente ny kunnskap som naturmangfoldloven § 8 gir hjemmel til, vil naturmangfoldloven ha selvstendig betydning.

Som det framgår av sjekklisen i punkt 6.2, finnes det mange kilder som gir informasjon om naturmangfoldet. Hvor mange av disse kildene man skal bruke i hver enkelt sak, beror på tiltakets karakter og omfang og risiko for at det skjer skade på naturmangfoldet. Eksempelet over om Leirskallen viser at det i saker som i liten grad berører truet eller verdifullt naturmangfold, er tilstrekkelig å sjekke ut Naturbase, Artskart og annen lett tilgjengelig informasjon. Jo større inngrepet er, eller jo mer truet/verdifullt naturmangfold det er grunn til å tro berøres, desto større grunn er det til å hente mer eksisterende og tilgjengelig informasjon og eventuelt ny kunnskap.

I saken fra Steinkjer kommune av 21. oktober 2011 om reindrift og hyttebygging i kommuneplanens arealdel (saksnr. 201005486), omtalte Miljøverndepartementet kravet til kunnskapsgrunnlaget slik:

” Fylkesmannen sier i sin oversendelse at opplysninger fra DNs Naturbase og Artsdatabankens Artskart viser at det ikke er registrert arter som er klassifisert som truet eller nær truet på Norsk rødliste for arter 2010. Det er heller ikke registrert utvalgte naturtyper eller truede eller nær truede naturtyper på Norsk rødliste for naturtyper 2011. B75 grenser inn til et større område for orrfugl og måke- og vadefugler, men det vil i følge fylkesmannens vurderinger likevel ikke medføre negative konsekvenser for fuglelivet i området at det bygges ut ytterligere 20 hytter i området.

Det er heller ikke fremkommet andre opplysninger i saken fra kommunen eller fylkesmannen som skulle tyde på at det kan befinne seg truede eller verdifulle arter eller naturtyper i planområdet som ikke er fanget opp av ovennevnte registreringer. De foreslåtte hytteområdene vil derfor ikke komme i konflikt med slikt naturmangfold. Kravet i naturmangfoldloven § 8 om at saken i hovedsak skal baseres på eksisterende og tilgjengelig kunnskap, er dermed oppfylt.

I saken i Flora kommune av 21. juni 2001 (saksnr. 201001234) ble det innhentet mer eksisterende og tilgjengelig kunnskap fra Fylkesmannen, bl.a. på grunnlag at tiltakets karakter og omfang:

” Det gjeng fram av naturmangfoldloven § 8 at kravet til kunnskapsgrunnlag skal vere oppfylt før myndigheitene fattar avgjerd i saka. Ved framlegg til utbygging langs vassdrag betyr dette at ein skal vurdere om og på kva måte det aktuelle tiltaket kan påverke vassdragsnaturen med særskilt vekt på prioriterte, trua eller nær trua artar og viktige eller utvalde naturtypar, og vassførekomsten som økosystem. Tilgjengeleg informasjon om naturverdiane er innhenta frå Naturbasen, Artskart og fylkesmannen. Det er i følge fylkesmannen føreteke registreringar av naturtypar i området, og det er ikkje registrert verdifulle eller utvalde naturtypar som kan påverkast av utbygginga. Når det gjeld artar er området dårleg kartlagt, men fylkesmannen opplyser at det er registrert både storlom og smålom i vatna nord og sør for området, og at det reknast som sannsynleg at Endestadvatnet blir brukt som trekk- og rasteplass for desse artane. I følge NNI-rapport 70 frå 2001 Storlom og smålom i Sogn og Fjordane – kartlegging av hekkebestander er Osen-vassdraget, som Endestadvatnet er ein del av, nøkkelområde for hekkande lom i Sogn og Fjordane. Rapporten seier også at svært gode konsentrasjonar av lom i Osen-vassdraget på våren viser at denne delregionen er mellom fylket sine viktigaste. Storlom er kategorisert som nær trua på Norsk Rødliste 2010, medan smålom ikkje er rødlista. Songsvanar har status livskraftig på Rødliste 2010. Kravet til kunnskapsgrunnlaget, der man i hovudsak bygger på eksisterande og tilgjengeleg kunnskap, er dermed oppfylt, jf. naturmangfoldloven § 8.

Særskilte handlingsplaner eller utredninger som berører det aktuelle tiltaket, eller som har betydning i den forbindelse kan bidra til å oppfylle kravet til kunnskapsgrunnlaget i § 8. Men som regel vil det være behov for å innhente kunnskap som framgår av sjekklisten i kapittel 6.2. Som eksempel vises det til sak om reguleringsplan for Slagentangen i Tønsberg kommune av 7. juli 2011 (saksnr. 201101135):

” Etter Miljøverndepartementets vurdering gir konsekvensutredningen for planen supplert med fagrapportene fra Bioforsk et utfyllende bilde av artenes bestands-situasjon og naturtypenes utbredelse i området og effekter av tiltakets påvirkninger. Vi kan ikke se at det er rimelig å kreve mer kunnskap om naturmangfoldet før beslutning fattes. Etter Miljøverndepartementets vurdering oppfylder kunnskapsgrunnlaget de krav som stilles i naturmangfoldloven § 8.

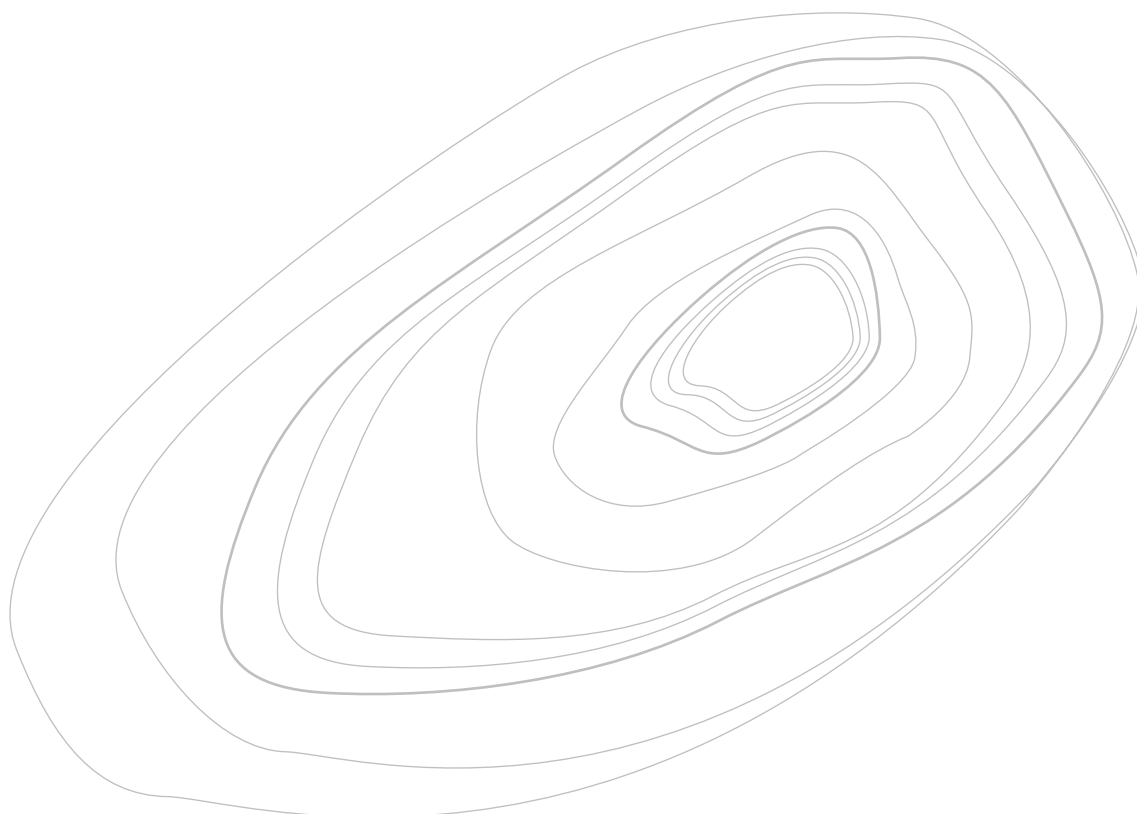
Beskrivelser av effekter av tiltaket etter § 8 skal være åpne og etterprøvbare, og forvaltningsmyndigheten skal i vedtaket gi uttrykk for hvor sikker eller hvor usikker man er på effekten av tiltaket på naturmangfoldet. Som eksempel vises det til vedtak i sak etter markaloven om Tryvann vinterpark 6. september 2010 (saksnr. 200901871):

” Når det gjelder effekten av tiltaket er det usikkert om økosystemene i de to lokalitetene Rødkleivhytta V 2 og Mælum Ø kan opprettholdes for resten av lokalitetene selv om de ikke blir direkte berørt av utbyggingen, mens for der utbyggingen vil skje, vil økosystemet gå tapt. Tiltaket vil gjøre inngrep i disse forekomstene av naturtypen og vil med sikkerhet redusere forekomstens utbredelse betraktelig og kanskje helt. Effektene av tiltaket er dermed usikre, men det er klart at inngrepet vil ha en negativ effekt. Hvorvidt lokalitetene kan opprettholdes som økosystem er usikkert. Lokaliteten ”Rødkleivhytta V2” har granskog med høy bonitet (G17) med målt alder på 150 år. Dette er meget høyt sett i nasjonal sammenheng for en slik skogtype. På landsbasis er kun 1,3 % av slik skog vurdert å ha en alder på 112 år eller mer. Følgelig antas det at mindre enn 1 % av slik skog, dvs. granskog på bonitet G17, har en alder på 150 år eller mer. Dette tilsier at skog med slike kvaliteter er meget sjelden på nasjonalt nivå. I tillegg er det oppgitt at det er spredt med død ved i hele området, og stedvis mye liggende død ved, samt at alle nedbrytningsklasser av død ved finnes. Dette er i seg selv sjeldent og tilsier at området kan være viktig levested for truede arter som er knyttet til gammel skog med innslag av død ved.

Innenfor rovviltforvaltningen har man som regel mye kunnskap, både om artens tilstand og utvikling og om effekter av tiltak på artene. Et eksempel på hvordan kunnskapskravet i § 8 er oppfylt følger av Miljøverndepartementets vedtak 14. oktober 2011 om lisensfelling av ulv i region 4 og 5 (saksnr. 201100218):

” Departementet har i sin behandling av saken i hovedsak lagt til grunn, når det gjelder kunnskap om ulvens bestandssituasjon og effekter av påvirkninger, informasjon fra Det nasjonale overvåkingsprogrammet (Rovdata) og Det skandinaviske ulveforskningsprosjektet (SKANDULV). Videre viser departementet til informasjon fra SKANDULV som viser at den genetiske situasjonen for ulv i Sør-Skandinavia er vanskelig, og at det gjennomsnittlige innavlsnivået i ulvestammen er meget høyt.

Ulven er oppført som «kritisk truet» på Rødlista (2010). Ved behandlingen av St.meld. nr. 15 (2003-2004) Rovvilt i norsk natur fastsatte Stortinget det nasjonale bestandsmålet for ulv til 3 helnorske årlige ynglinger innenfor det nærmere avgrensede forvaltningsområdet for ynglende ulv, jf. Innst. S. nr. 174 (2003-2004). "Ulv i Skandinavia vinteren 2010/2011 – Foreløpig statusrapport" av 15. juni 2011 viser at det er påvist 3 helnorske ynglinger innenfor forvaltningsområdet for ulv i 2010 (Kynna, Slettås og Linnekleppen). Departementet konstaterer at bestandsmålet for første gang ble nådd i 2010. Departementet viser for øvrig til Direktoratet for naturforvaltning sin faglige tilrådning hvor det fremgår en nærmere redegjørelse om bestandsstatus og forventet utvikling. Som det fremgår, har direktoratet innhentet en oppdatert status på ulv pr. 1. oktober 2011 fra Rovdata. Foreløpig er det dokumentert 31 valpekull født i Skandinavia i 2010. I tillegg til de tre helnorske ble det påvist valpekull i tre grenserevir (Rotna, Gräsmark, Dals Ed-Halden) og i 25 svenske revir. Foreløpige bestandstall viser at det var minimum 286 og maksimalt 335 ulver i Skandinavia vinteren 2010-2011 (brutto), hvorav 33-35 i Norge, 22-23 med tilhold på tvers av riksgrensen og 231-277 med helsvensk tilhold. Ut fra en samlet vurdering forventes det totalt 34-40 valpekull i Skandinavia i 2011 (født våren 2011), men en endelig avklaring av dette kommer først etter endt sporsnøperiode vinteren 2011-2012. Departementet anser at kravet til kunnskapsgrunnlag i naturmangfoldloven § 8 er oppfylt.

6.2 Sjekkliste for forvaltningsmyndigheten

Når man tar stilling til om § 8 er oppfylt, må man dokumentere at man har innhentet eksisterende og tilgjengelig kunnskap i et slikt omfang som saken krever, og man må gjøre rede for hva disse kildene forteller oss om naturmangfoldet som blir berørt av tiltaket:

Sentrale tema	Kilder
Hvilke landskap, økosystemer, naturtyper eller arter berøres av planen?	Direktoratet for naturforvaltning WMS
Hvilke effekter vil planen ha på landskap, økosystemer, naturtyper og arter?	Miljøforhold og påvirkninger for rødlistearter, Artsdatabanken 2010 Forskningsrapporter
Hvordan er tilstanden for landskapet, økosystem og utviklingen i antall lokaliteter av naturtypene og bestandene på landsbasis og på stedet?	Naturindeks for Norge (Direktoratet for naturforvaltning)
Foreligger det faglige rapporter og utredninger om naturmangfold i det aktuelle planområdet?	
Foreligger det erfaringsbasert kunnskap (fra lokalsamfunnet, kommuner og andre myndigheter) om det aktuelle planområdet?	Norsk Botanisk Forening Norsk Zoologisk Forening Norsk Ornitologisk Forening Lokale organisasjoner Universiteter, høyskoler (eks. Samisk Høgskole), naturvitenskapelige museer etc.
Vil planen påvirke truede og nær truede arter på Norsk rødliste for arter 2010?	Artsportalen hos Artsdatabanken Artskart hos Artsdatabanken
Vil planen påvirke truede og nær truede naturtyper på Norsk rødliste for naturtyper 2011?	Naturtypebasen hos Artsdatabanken
Vil planen påvirke utvalgte naturtyper eller prioriterte arter?	Rødlista og artsportalen Naturtypebasen hos Artsdatabanken Mareano

Vil planen påvirke verneområder, nærområder til verneområder, marint beskyttede områder eller vernede vassdrag (jf. verneplan for vassdrag)?	Direktoratet for naturforvaltning WMS
Vil planen påvirke tilstanden i sjø eller vannforekomster?	Vannmiljø Miljøstatus Seapop Mareano Havets ressurser (Havforskningsinstituttet)
Vil planen påvirke utvalgte kulturlandskap?	Naturbase (Direktoratet for naturforvaltning)
Vil planen påvirke miljøregistreringer i skog?	Miljøregistrering i skog (Norsk institutt for skog og landskap)
Vil planen påvirke inngrepsfrie naturområder (INON)?	INON i Norge (Direktoratet for naturforvaltning)
Vil planen påvirke områder eller naturtyper som er spesielt verdifulle for naturmangfold?	Naturbase (Direktoratet for naturforvaltning) Mareano (Havforskningsinstituttet)
Er det kunnskapsmangel?	
Hva er det vi eventuelt mangler kunnskap om?	
Andre databaser som kan være aktuelle	Vann-nett Vannportalen (Direktoratet for naturforvaltning) Vannmiljøsystemet (Direktoratet for naturforvaltning) Miljøstatus i Norge (Klima- og forurensningsdirektoratet) Rovdata (Norsk institutt for naturforskning)

I mer kurante saker vil det være tilstrekkelig å sjekke ut Artskart, Naturbase og annen lett tilgjengelig kunnskap. Jo mer naturmangfold som berøres og jo mer truet eller verdifull den er, jo større grunn er det til å sjekke ut flere av de nevnte og andre kilder.

Paragraf 8 anses som hovedregel oppfylt ved at man legger til grunn eksisterende og tilgjengelig kunnskap, selv om denne kunnskapen ikke gir svar på alle mulige følger av tiltaket på naturmangfoldet. Når det er tvil om virkningene tiltaket har for naturmangfoldet, dvs. at det ikke er tilstrekkelig kunnskap, så skal føre-var-prinsippet i § 9 tillegges stor vekt i vurderingen.

6.3 Særlig om plansaker

Plan- og bygningsloven er vår mest sentrale areallov utenfor verneområdene og har stor betydning for forvaltning av naturmangfold. Naturmangfoldloven § 8 må ses i sammenheng med plan- og bygningsloven § 4-2 første og annet ledd. Det følger blant annet av § 4-2 første ledd at alle planer etter loven skal beskrive planens formål, hovedinnhold og virkninger. Dette gjelder uansett planens omfang og betydning. Regelen er i samsvar med alminnelige forvaltningsrettslige regler om krav til sakens opplysning og begrunnelse for et forvaltningsvedtak. Dette omfatter også virkninger for og begrunnelser om virkning et tiltak har for naturmangfoldet.

I følge [konsekvensutredningsforskriften Vedlegg III](#) første ledd bokstav b skal det gis en beskrivelse og vurdering av virkningene på «naturens mangfold (dyre- og planteliv)». I samme [forskrift § 9 første ledd tredje og fjerde punktum](#) følger det også at «Konsekvensutredningen skal ta utgangspunkt i foreliggende kunnskap og nødvendig oppdatering av denne. Der hvor slik kunnskap ikke foreligger om viktige forhold, skal det i nødvendig grad innhentes ny kunnskap.»

Videre vises det til plan- og bygningsloven § 1-1 fjerde ledd annet punktum siste alternativ (Lovens formål) som sier at «konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.» Dette omfatter også naturmangfold.

Det er viktig at beskrivelsene og vurderingene av kunnskapsgrunnlaget om naturmangfold etter plan- og bygningsloven blir en integrert del av skjønnsutøvelsen og begrunnelsen i vedtaket, og ikke blir en tilleggsvurdering etter at en egentlig har konkludert på utfallet i saken.

7. FØRE-VAR-PRINSIPPET (§ 9)

7.1 Om innholdet i føre-var-prinsippet

Med § 9 i naturmangfoldloven ble føre-var-prinsippet for første gang nedfelt i sin helhet i en norsk lov som regulerer naturforvaltning.

§ 9. (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

Føre-var-prinsippet har to sider: Annet punktum handler om plikten forvaltningen har til av eget tiltak å reagere og gjøre nødvendige grep når det er risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet. Dette kan være aktuelt dersom det er fare for at en fremmed organisme etablerer og sprer seg på et sted den ikke hører hjemme naturlig, og det er usikkert om dette vil fortrenge det opprinnelige naturmangfoldet. Men også der en art eller naturtype går sterkt tilbake, har forvaltningen etter annet punktum en handlingsplikt. I slike tilfeller må forvaltningen vurdere hva som skal gjøres for å unngå irreversibel skade på arten eller naturtypen.

Første punktum gjelder en noe annen situasjon: Da har forvaltningen allerede en sak til behandling, og skal treffe en beslutning, gjerne i form av et enkeltvedtak.

Selv om saksbehandler har utredet saken i tråd med forvaltningsloven § 17 og kravet til kunnskapsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 8, vil det ofte være situasjoner hvor opplysningene (kunnskapsgrunnlaget) i saken ikke gir tilstrekkelig svar på hvilke virkninger tiltaket kan ha for naturmangfoldet. I slike tilfeller skal føre-var-prinsippet i utgangspunktet tillegges stor vekt.

Det kan være flere årsaker til at kunnskapen ikke er «tilstrekkelig». For det første kan "kunnskapshullet" skyldes at de aktuelle arealene ikke er kartlagt eller at det ikke er observert funn av arter eller naturtyper. For det andre kan det omsøkte tiltaket være av en type hvor man for så vidt har god oversikt over naturmangfoldet i området. Derimot har man ikke kjennskap til hvilke virkninger tiltaket vil ha på dette naturmangfoldet fordi det tas i bruk ny driftsmåte, teknologi eller nye virkestoffer, eller området tilføres nye organismer som ikke hører naturlig hjemme på stedet, dersom tiltaket gjennomføres. Det kan også være lite kunnskap fordi det ikke har vært gjennomført forskning og/eller overvåking som har avdekket hvilke konsekvenser tiltaket har på naturmangfold. Forvaltningen bør også vurdere om den foreliggende kunnskapen gir en riktig beskrivelse av dagens situasjon. Noen ganger vil forvaltningen også motta tungtveiende, men *motstridende faglige råd*. I disse situasjonene bør forvaltningen vurdere om dette medfører usikkerhet som gir grunnlag for å tillegge § 9 mer vekt i saken.

Dersom man derimot vet tilstrekkelig om hva virkningene av tiltaket vil bli for naturmangfoldet, får føre-var-prinsippet i første punktum mindre vekt. Da skal det i stedet foretas en reell avveining av fordeler og skadevirkninger av tiltaket, veid opp mot andre vesentlige samfunnsinteresser, jf. omtalen av § 4 og § 5 over.

Føre-var-prinsippet medfører at det skal *tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet*. Dermed må forvaltningsmyndigheten foreta en sannsynlighetsvurdering av om tiltaket vil påvirke og medføre stor skade på dette naturmangfoldet, jf. lovens formulering ”mulig vesentlig skade”. I dette inngår blant annet momenter som hvor omfattende og varig endringen ventes å bli, om tiltaket er planlagt gjennomført i truet eller verdifullt naturmangfold. *Vesentlig skade* skal forstås som alvorlig eller irreversibel skade. Er det tale om en skade, men den ikke i særlig grad påvirker mulighetene for å nå forvaltningsmålene i § 4 og § 5, er det neppe tale om en alvorlig eller irreversibel skade. Da skal føre-var-prinsippet tillegges mindre vekt.

Selv om kravene i § 8 er oppfylt, skal føre-var-prinsippet i § 9 alltid vurderes

I saken fra Frøya kommune av 21. juni 2011 omtalt over i punkt 4, kom departementet til at kravene til kunnskapsgrunnlaget var oppfylt fordi man hadde innhentet det som var av eksisterende og tilgjengelig kunnskap. Området var imidlertid dårlig kartlagt. Siden man derfor ikke visste tilstrekkelig om naturmangfoldet og effektene av tiltaket, ble føre-var-prinsippet *relevant*. Det var likevel ut fra den erfaring og kunnskap man hadde om det konkrete området og tilsvarende områder andre steder, ikke grunn til å tro at tiltaket ville medføre vesentlig skade på truet eller verdifullt naturmangfold slik § 9 skal forhindre. Føre-var-prinsippet ble derfor tillagt mindre *vekt*.

” Fylkesmannen opplyser at det er kystlynghei i området. Kystlynghei er i Norsk rødliste for naturtyper 2011 kategorisert som truet. Naturbasen og Artskart viser at det ikke er registrert andre spesielt verdifulle naturtyper eller truede arter i det aktuelle området. Kravet til kunnskapsgrunnlaget er dermed oppfylt, jf. naturmangfoldloven § 8. Området er imidlertid dårlig kartlagt, og det er departementets vurdering at kunnskapsgrunnlaget ikke er tilstrekkelig. Det betyr at føre-var-prinsippet i § 9 i naturmangfoldloven kommer inn. Målet med føre-var-prinsippet er å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Bortsett fra kystlynghei er det ikke grunn til å anta at det vil være noen annen truet naturtype eller truede arter i det aktuelle området. Føre-var-prinsippet tillegges derfor mindre vekt i denne saken.

7.2 Sjekkliste for forvaltningen og mulige utfall når § 9 vurderes

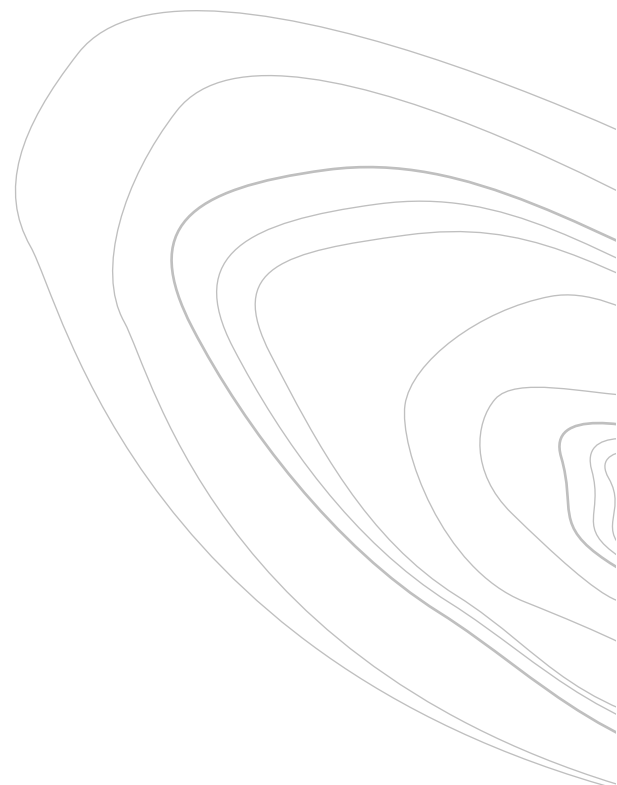
Når saksbehandler vurderer § 9, er det nødvendig å stille seg følgende spørsmål:

- Vet vi nok om landskap, økosystemer, naturtyper og arter, og om hvilke virkninger det aktuelle tiltaket kan ha for disse?
- Er det sannsynlig at tiltaket vil medføre vesentlig – det vil si alvorlig eller irreversibel - skade på landskap, økosystemer, naturtyper og arter?

Har man enten kommet til at vi ikke har tilstrekkelig kunnskap, eller at skade er sannsynlig, må forvaltningen gjennom sin beslutning ta sikte på å unngå at det skjer mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Dette gir flere ulike mulige utfall i saken:

- Avslå søknaden
- Tillate tiltaket på vilkår eller bestemmelser som reduserer fare for skade
- Delvis innvilge søknaden
- Kommunisere med søker at man ut fra mangel på tilstrekkelig kunnskap vil avslå søknaden dersom søker ikke velger å innhente mer eller ny kunnskap

Forvaltningsorganene har innenfor sine saksområder en alminnelig veiledningsplikt. Dette innebærer at forvaltningen må vurdere om det er hensiktsmessig å gjøre søker oppmerksom på at søknaden vil bli avslått dersom ikke søkeren bidrar til mer eller nye opplysninger i saken.

8. OM ØKOSYSTEMTILNÆRMING OG SAMLET BELASTNING (§ 10)

8.1 Om innholdet i prinsippet økosystemtilnærming og samlet belastning

§ 10. (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

I § 3 bokstav t er "økosystem" definert som "et mer eller mindre velavgrenset og ensartet natursystem der samfunn av planter, dyr, sopp og mikroorganismer fungerer i samspill innbyrdes og med det ikke-levende miljøet."

Små tiltak eller enkeltvis tiltak vil ofte hver for seg ikke ha stor betydning for den samlede belastningen på naturmangfoldet. Legger man imidlertid summen av tiltak over tid sammen, kan den samlede belastningen bli så stor at det ikke er mulig å opprettholde eller nå forvaltningsmålene slik de er fastsatt for naturtyper, økosystemer og arter i §§ 4 og 5. Formålet med § 10 er å hindre gradvis forvitring eller nedbygging av landskap, økosystemer, naturtyper og arter ved å se summen av tidligere, nåværende og framtidig

Atlantehavsveien i ellers uberørt kystlandskap. Prinsippet om samlet belastning i § 10 lovfester "bit for bit"-tankegangen: Mange, hver for seg mindre inngrep, kan over tid gi store negative konsekvenser for naturmangfoldet. Foto: Reidar Hindrum

påvirkning på dette naturmangfoldet i sammenheng. I dette inngår også å se på effekten av tiltaket på landskap, økosystemer, naturtyper og arter på kommunenivå, fylkesnivå og på landsbasis.

Paragraf 10 medfører at man skal vurdere konkret hva som tidligere har berørt landskapet, økosystemene, naturtypene og artene i det aktuelle tiltaksområdet. Videre skal man vurdere det omsøkte tiltaket og hvilke framtidige tiltak som kan være aktuelle. Det skal ikke gjøres hypotetiske vurderinger av framtidige tiltak. Det må være en realistisk mulighet for påvirkning. Vurderinger av mulige framtidige tiltak skal ikke bare gjøres for tiltak innenfor den aktuelle forvaltningsmyndighetens ansvarsområde, for eksempel en kommune. En kommune må også se hen til de planer fylkeskommunen eller staten har i det aktuelle området.

Ved vurderingene av samlet belastning skal en også se på situasjonen for landskaps- typen, økosystemet, naturtypen eller arten på kommunenivå, fylkesnivå og på lands- basis, jf. også forvaltningsmålene ei §§ 4 og 5. Informasjon om arters og naturtypers bestandssituasjon finnes i Norsk rødliste for arter 2010 og Norsk rødliste for natur- typer 2011. Informasjon om landskapstyper finnes på [Naturtypebasen](#). Dersom tiltaket sammen med andre påvirkninger samlet sett har stor negativ effekt, kan dette isolert sett tale for at tiltaket ut fra hensynet til naturmangfoldet i det aktuelle området ikke bør tillates. Men vurderingen skal også se hen til hvordan situasjonen er for eksempel for naturtypen på landsbasis eller fylkesnivå. Har vi mye av denne naturtypen og er den generelt i en god tilstand, taler dette for at hensynet til samlet belastning tillegges mindre vekt, jf. eksempelet reguleringsplan for Melingsvågen nedenfor. Men er situasjo- nen at naturtypen finnes mange andre steder, men generelt i dårlig stand, taler dette for ikke å tillate tiltaket ut fra hensynet til naturtypen som sådan.

Vurderingen av samlet belastning skal gjøres ut fra kunnskap om påvirkninger fra tidli- gere inngrep i det aktuelle området, konsekvenser av det omsøkte tiltaket, samt conse- kvenser av mulige framtidige tiltak. Dersom det er nødvendig, skal ikke vurderingen av mulige framtidige tiltak begrenses til egen sektor. I sak etter markaloven om Tryvann vinterpark 6. september 2010 (saksnr. 200901871) vurderte Miljøverndepartementet dette slik:

” I en vurdering av samlet belastning er det også lagt vekt på at det ikke er andre tiltak som påvirker de samme naturtypene i området, og at kommunen heller ikke har andre kommende arealplaner i området eller er kjent med private planinitiativ eller andre tiltak. Naturtypene vil derfor etter hva foreliggende kunnskap tilsier ikke bli utsatt for annen påvirkning enn fra dette tiltaket. Prinsippet i naturmangfoldloven § 10 om økosystemtilnærming og samlet belastning er dermed vurdert og tillagt vekt.

Den planlagte utbyggingen vil ikke forringe eller ødelegge leveområdet for truede eller nær truede arter, heller ikke sammen med andre påvirkninger. Prinsippet om

Samlet belastning i naturmangfoldloven § 10 blir derfor ikke nærmere vurdert for disse artene.

Vurderinger av samlet belastning kan være komplekse og omfattende. Man kan ha god kunnskap om en del naturmangfold, mens man har mindre kunnskap om annet naturmangfold. Slik kan det også være med hensyn til tiltakets effekter på naturmangfold. Det vises her til Miljøverndepartementets vedtak om tillatelse etter forurensningsloven i forbindelse med Det norske oljeselskap ASAs boring av letebrønn 3/4-2S Ulvetanna i Nordsjøen (saksnr. 201102785):

” Det er generelt stor påvirkning fra menneskelig aktivitet i Nordsjøen. Påvirkningen foregår blant annet i form av skipstrafikk, fiskeri, petroleumsvirksomhet, uttak av sand og grus og dumping av mudder. Når det gjelder belastning på tobis, er det særlig fiskeriaktivitet som har hatt en negativ påvirkning på bestanden. Selv om det nå er innført tiltak for å sikre en bærekraftig fiskeriforvaltning av tobis og bestanden er i bedring, vil fiske på tobisbestandene i Nordsjøen likevel innebære en belastning som det må tas hensyn til i vurderingen.

Samlede påvirkninger på tobis og tobishabitat vil foruten det som er nevnt ovenfor være utslipp av kjemikalier og olje til sjø, risiko ved eventuelle akutte utslipp og eventuelle konsekvenser av støy og rystelser. Utslipp av borekaks (utboret steinmasse) skal ikke forekomme. Det fremgår av kunnskapsgrunnlaget som er beskrevet ovenfor at det ikke vil være vesentlige miljøkonsekvenser knyttet til utslipp av kjemikalier. Det er imidlertid manglende kunnskap om tobisens sårbarhet ved et eventuelt akutt utslipp, og det er lite kunnskap om hvordan støy og rystelser knyttet til leteboringen kan påvirke tobis.

Beskatning og arealpåvirkning har vært nevnt som de viktigste menneskelige påvirkningsfaktorene for tobis. Arealpåvirkning gir temporær eller varig påvirkning på habitatet, mens uttak gir perioder med økt dødelighet for deler av bestanden. Det er liten kunnskap om støy og rystelser kan medføre en påvirkning som innebærer en tilleggsbelastning på tobis i forhold til bakgrunnsstøy og annen påvirkning.

Beskatningstrykket på tobis har gått ned, men det er fremdeles viktig å ha fokus på å ivareta leveområder for tobis. Bestandsnivået er fortsatt slik at det må vises varsomhet med å tillegge tobis ytterligere belastninger, og det er blant annet viktig å minimere arealbeslag.

Vurderinger av samlet belastning skal som regel omfatte en vurdering av hva slags naturmangfold det er på stedet og tiltakets påvirkning på dette mangfoldet. Dessuten skal man vurdere tiltakets betydning på landbasis. I Miljøverndepartementets avgjørelse av klage på tilleggskvote for gaupa i region 3 28. oktober 2011 (saksnr. 201000182) ble situasjonen for gaupa vurdert både isolert for region 3 og på landsbasis:

” Det foreligger betydelig kunnskap om den samlede belastningen gaupa utsettes for, jf. naturmangfoldloven § 10. Tall fra Rovdata viser at bestandsstatus for gaupe i regionen har en negativ trend, dog ikke så negativ at gjennomsnittet av ynglinger i perioden 2008-2010 er under bestandsmålet. Mattilgang og areal for gaupa i regionen er god. Det er i noen få tilfeller registrert sykdom på gaupe i regionen, og i 2011 er det funnet to døde unge gauper som var angrepet av skabb. Avgangen av gaupe i regionen, som for landet for øvrig skjer i hovedsak i form av kvotejakt, slik at rovviltforvaltningen i stor grad selv kontrollerer den samlede belastningen på gaupe i regionen. Den samlede belastningen viser at bestanden er nær forvaltningsmålet for gaupe i region 3. På bakgrunn av utviklingen i bestanden de siste to årene er det sannsynlig at en effektivisering av vedtaket kan medføre at nemnda mister sin forvaltningsmyndighet etter at resultatet av ynglingene i 2011 foreligger. Departementet legger imidlertid hovedvekt på at nemnda i den siste treårsperioden har forvaltet gaupebestanden presist nær treårsperioden har ligget langt over bestandsmålet.

Gaupe er en truet art i Norge, vurdert til kategorien sårbar (VU) på Norsk rødliste for arter 2010. Denne gaupa lever i fangenskap på Langedrag. Foto: Kim Abel/naturarkivet.no CC

En samlet belastning skal alltid vurderes konkret i hver enkelt sak. I Miljøverndepartementets vedtak 7. juni 2011 (saksnr. 201001153) om reguleringsplan for for Slagentangen tok departementet foreløpig ikke endelig stilling til om tiltaket skulle gjennomføres, men krevde i stedet gjenoptakelse av reguleringsplan for å sikre at den samlede belastningen av fremtidige inngrep ikke ble for stor:

” Departementets vurdering er at utbyggingen av forbrenningsanlegget i seg selv ikke har vesentlige negative virkninger for nasjonale naturmangfoldverdier. Imidlertid ligger det i naturmangfoldloven § 10 at også den samlede belastningen av en utbygging som i seg selv kan ha begrensede konsekvenser skal vurderes og vektlegges. I vurderingen av samlet belastning skal det både tas hensyn til eksisterende inngrep og forventede framtidige inngrep.

Undersøkelser viser at det i Esso-skogen befinner seg totalt 47 rødlistearter. (...) Sju av artene er rødlistet som «sterkt truet» (EN), og seks som ”sårbare” (VU). Resterende rødlistearter er klassifisert som nær truet (NT), med unntak for et par arter som det er datamangel (DD) for. I tillegg er det funnet flere arter som er nye for Norge.

Kartleggingene omfatter et større område enn området som er avsatt for industriformål, men en utbygging av Slagen energipark vil kunne ha ringvirkninger for artene i den resterende del av Esso-skogen ved at artenes leveområde innskrenkes og at de utsettes for mer forstyrrelse på gjenværende areal. Blant annet vil fire rødlistede fuglearter og en rekke mer vanlige fuglearter bli berørt av en full utbygging. Det er vanskelig å vurdere når en eventuell kritisk grense vil overskrides. I henhold til naturmangfoldloven § 10 vil det også måtte legges vekt på at deler av omkringliggende område allerede er utbygd når man vurderer den om det skal reguleres til forbrenningsanlegg.

Miljøverndepartementet legger til grunn at en eventuell full utbygging av arealet som er regulert til industriformål i reguleringsplanen for Slagen energipark, vil berøre nasjonale naturmangfoldverdier. I kartleggingene som er foretatt er full utbygging vurdert å ha «middels negativ konsekvens» for vilt, geologi og økosystemer langs strandkanten. Virkning for frittliggende rødlistearter er vurdert til å ligge mellom «middels negativ» og «liten negativ.»

Departementet legger til grunn at kravene til vurdering av samlet belastning etter naturmangfoldloven § 10 er oppfylt. Etter departementets vurdering tilsier hensynet til samlet belastning at forbrenningsanlegget bare bør bygges ut dersom det ikke gjennomføres en full industriutbygging i tråd med reguleringsplanen for Slagen energipark. Departementet mener derfor at det er behov for å vurdere på nytt om en slik utbygging er forsvarlig å gjennomføre av hensyn til nasjonale naturmangfoldverdier i Essoskogen.

I dispensasjonssaker eller tillatelsessaker i områder vernet etter naturmangfoldloven kap. V skal også prinsippene i §§ 8 til 12 vurderes og vektlegges, herunder også § 10. I klagesak fra Direktoratet for naturforvaltning av 30. mai 2011 (saksnr. 2011/1383) gis det et eksempel på hvordan en samlet belastningsvurdering kan gjøres:

” Virkninger av et tiltak skal vurderes ut fra den samlede belastningen økosystemet blir utsatt for, jf. naturmangfoldloven § 10. (...) På bakgrunn av undersøkelser er det gjort en vurdering av hvilke virkninger en nydyrking vil ha på verneverdiene i de aktuelle delene av landskapsvernområdet. Tiltaket må imidlertid vurderes i forhold til verneformålet samlet sett, hvor også ivaretagelse av deltalandskapet er en sentral del. Større, velutvikla innlandsdelta med stor grad av naturtilstand, og rike arts- og vegetasjonssamfunn er vurdert å være svært viktige. Glomådeltaet er et stort og godt bevart delta fremdeles under naturlig utvikling. På bakgrunn av kunnskapen om deltaområder som truet naturtype bør det være en restriktiv praksis når det gjelder å gi tillatelse til tiltak i dette området. Direktoratet er enig i fylkesmannens vurdering av at det ikke bør gis tillatelse til nydyrking i dette området, jf. en vurdering av områdets samlede belastning. Deler av området er tidligere oppdyrket, og selv om verneforskriften åpner for tillatelse til nydyrking, vil ivaretagelse av verneformålet være en viktig del av vurderingen av om tillatelse skal gis i det enkelte tilfelle.

Er det snakk om tiltak som i mindre grad vil få betydning for om forvaltningsmålene i §§ 4 og 5 kan nås eller opprettholdes, får prinsippet om samlet belastning mindre vekt. I vedtak av 21. juli 2011 (saksnr. 200903401) stadfestet Miljøverndepartementet reguleringsplanen for Melingsvågen innenfor 100-metersbeltet ved sjøen, selv om det ville føre til nedbygging av en forekomst av naturtypen kystlynghei. Den samlede belastningen på kystlynghei på landsbasis var slik at belastningen i Melingsvågen ble vurdert å være tålbart:

Kystlynghei er en truet naturtype i Norge, vurdert til sterkt truet (EN) på Norsk rødliste for naturtyper 2011. Bildet er tatt i Slettevika i Bømlo kommune. Foto: Irene Lindblad

” Etter naturmangfoldloven § 10 skal påverknad på eit økosystem vurderast ut frå den samla belastninga økosystemet er eller vil bli utsett for. Konsekvensane av ei eventuell utbygging må sjåast i samanheng med andre belastningar kystlyngheia er eller vil bli utsett for. Kystlyngheia er kategorisert som trua naturtype på Rødliste for naturtypar. Dersom det planlagde tiltaket vert gjennomført, vil eit mindre areal med kystlyngheia i Austevoll bli borte. Sett ut frå den samla utbreiinga av naturtypen og anna belastning naturtypen kystlyngheia er utsett for, vert det antatt at det aktuelle tiltaket ikkje vil medføre vesentleg ekstra belastning for naturtypen, jf. naturmangfoldloven § 10. Dei andre prinsippa i naturmangfoldloven betyr lite i denne saka. Saka viser at tiltaket i liten grad påverkar verdifullt naturmangfold.

Det samme kan gjelde dersom det er tale om naturmangfold som ikke er klassifisert som truet på rødlistene for naturtyper og arter, og der forekomsten ikke er av høy kvalitet, jf. Miljøverndepartementet sin stadfesting 26. juni 2011 (saksnr. 201001696) av reguleringsplan for Vikøyevjo i Kvam herad:

” Det framkommer at området har verdiar det skal takast særleg omsyn til. I planområdet er det ein viktig forekomst av naturtypen strandeng som er kategorisert som nær trua på Norsk Rødliste for naturtyper 2011, men den er ikkje av tyngre regional eller nasjonal verdi. Området er i Naturbase referert som eit B-område med lokal og delvis regional verdi. Det er registrert 44 slike område med strandeng i Hordaland. Ein vurdering etter § 10 om samla belastning viser at sjølv om tiltaket vil være negativt på naturtypen strandeng, vil ikkje tapet av forekomsten ha mykje å seie for den samla belastninga på naturtypen samla sett.

8.2 Sjekkliste for forvaltningsmyndigheten

Når forvaltningsmyndigheten vurderer § 10, vil det være naturleg å spørre seg:

- Hvilke eksisterende tiltak eller bruk utgjør en påvirkning på landskap, økosystemer, naturtyper og arter?
- Hvilke framtidige tiltak og bruk i landskapet eller økosystemet som man har oversikt over kan utgjøre en påvirkning på naturtyper og arter?
- Hva vil den samlede belastningen (effekten) av planen eller tiltaket være, det vil si eksisterende tiltak og bruk, planforslaget og framtidige tiltak og bruk?
- Hva vet vi om situasjonen for det naturmangfoldet som berøres på kommunenivå, fylkesnivå og på landsbasis?
- Mangler vi kunnskap om virkningen (effekten) av planens samlede belastning for landskap, økosystemer, naturtyper og arter? I så fall må § 9 tillegges stor vekt.

8.3 Plansaker

Naturmangfoldloven § 10 må i plansaker ses i sammenheng med kravene etter blant annet plan- og bygningsloven § 4-2 første ledd (Planbeskrivelse og konsekvensutredning) om ”planens forhold til rammer og retningslinjer som gjelder for området”. Det innebærer blant annet at planbeskrivelsen må vise planens forhold til andre planer som gjelder for området. Det er særlig viktig at det gjøres klart om planen er i samsvar med gjeldende overordnede planer eller innebærer endringer. Videre må naturmangfoldloven § 10 vurderes i sammenheng med plan- og bygningsloven § 4-2 annet ledd om konsekvensutredninger for nærmere bestemte planer, jf. forsk. 26. juni 2009 nr. 855 om konsekvensutredninger, Vedlegg III. Rammer for krav til innhold i konsekvensutredningen, annet og fjerde ledd om samvirke mellom ulike påvirkninger og tiltakets ”kumulative karakter i forhold til andre gjennomførte og planlagte tiltak”.

9. KOSTNADENE VED MILJØFORRINGELSE SKAL BÆRES AV TILTAKSHAVER (§ 11)

9.1 Om innholdet i prinsippet og vurderingen som skal gjøres

§ 11. *(kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver)*

Tiltakshaveren skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter.

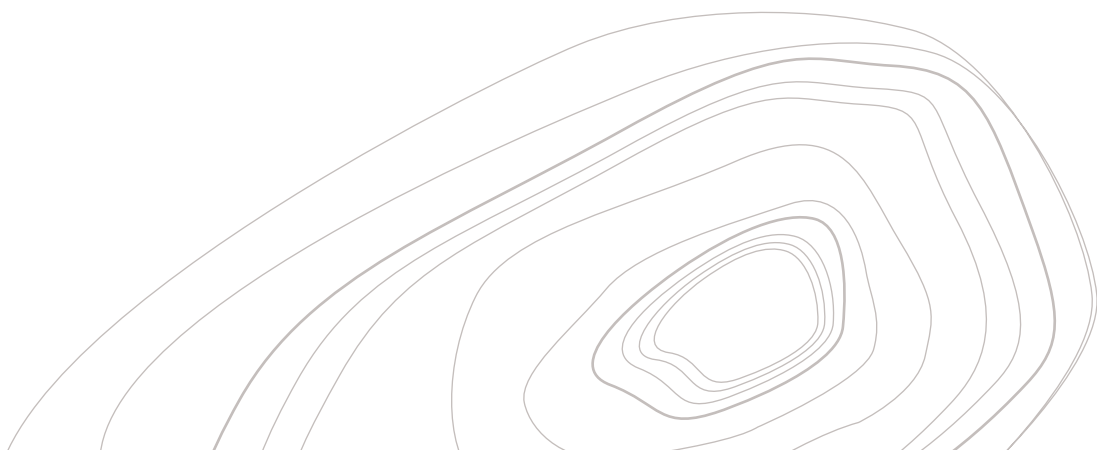
Naturmangfoldloven § 11 slår fast at tiltakshaver ”skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter”.

Bestemmelsen forutsetter at planen eller det omsøkte tiltaket vil medføre *skade* på naturmangfoldet. Er det ikke skade, er prinsippet mindre aktuelt. § 11 er ikke en selvstendig vedtakshjemmel, men en retningslinje som gir føringer for hva et vedtak bør gå ut på dersom det kan medføre skade på naturmangfoldet. Forvaltningen har alminnelig adgang til å sette vilkår dersom vilkåret har sammenheng med det tiltaket søknaden gjelder, og det ikke er urimelig. Paragraf 11 understreker nettopp dette. Betydningen av at § 11 tillegges vekt er at forvaltningen fatter et vedtak som i praksis medfører at tiltakshaver må betale alle typer merkostnadene det innebærer å ta de nødvendige naturmangfoldhensyn. Mer konkret kan det medføre:

- At tiltakshaver pålegges å betale for å skaffe mer kunnskap om naturmangfold, jf. omtalen av dette over
- At tiltakshaver pålegges å overvåke naturtilstanden
- At tiltakshaver må velge en mer kostbar og tidkrevende teknikk, lokalisering eller driftsform
- At tiltakshaver får gjennomføre tiltaket, men at det gis pålegg om retting eller avbøtende tiltak som reduserer eller minimerer skadene på naturmangfoldet

9.2 Plansaker

I plansaker følger hjemmel til å sette vilkår blant annet av plan- og bygningsloven § 11-9 nr. 8 (Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel), § 12-7 nr. 12 (Bestemmelser i reguleringsplanen) og § 14-5 (Kostnader) om konsekvensutredninger. Der man er i tvil om hvor langt hjemmelen i plan- og bygningsloven går, vil naturmangfoldloven § 11 tydeliggjøre muligheten til å utrede eller klargjøre konsekvenser for naturmangfold og til å sette eventuelle vilkår knyttet til naturmangfold.

10. MILJØFORSVARLIGE TEKNIKKER OG DRIFSMETODER (§ 12)

10.1 Om innholdet i prinsippet og vurderinger som skal gjøres

§ 12. (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)

For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

Bestemmelsen omfatter også *lokalisering*, og dermed mer enn paragrafoverskriften alene tilsier. Formålet med bestemmelsen er at forvaltningen finner fram til løsninger som er til det beste for samfunnet.

På samme måte som §§ 9–11 ikke er noen selvstendig vedtakshjemmel, er også § 12 en retningslinje som gir føringer for hva utfallet bør bli i en sak hvor naturmangfoldet kan bli skadet eller man skal begrense skade på naturmangfoldet. Bestemmelsen kan dermed også brukes for å underbygge hvordan virkemidler som skal bidra positivt for naturmangfoldet utformes, for eksempel når kommunen utreder hensynssone i reguleringsplan, jf. plan- og bygningsloven § 11-8 eller når forvaltningen vedtar forskrifter.

Hvamsletta i Akershus illustrerer trasévalg (lokalisering) for både E6 og høyspentledninger i samme landskap. Foto: Marianne Gjørsv

Teknikk kan dreie seg blant annet om rensemetoder, mekanismer som sikrer minimumsnivå på vannføring i vassdrag, og bruk av innsatsfaktorer. *Driftsmetoder* omfatter tidspunkt for aktivitet, redskapsbruk og avbøtende tiltak. Best mulig *lokalisering* kan være at man for en planlagt vei velger en trasé som medfører minst mulig skade på leveområder til truede arter.

I Miljøverndepartementets vedtak 29. juni 2011 ble reguleringsplan for hytteområdet Øyra i Flora kommune ikke stadfestet fordi storlom ville bli påvirket negativt av utbyggingen, og det var i dette tilfellet mulig finne alternativ lokalisering (saksnr. 201001234):

” I følgje naturmangfoldloven § 10 skal påverknad på eit økosystem vurderast ut frå den samla belastning økosystemet er eller vil bli utsette for. Konsekvensane av ei eventuell utbygging må sjåast i samanheng med andre belastningar lom og svaner er eller vil bli utsette for. Konsekvensane av ei eventuell utbygging må sjåast i samanheng med andre belastningar storlom, smålom og songsvanar er eller vil bli utsette for. Tiltaket vil kunne ha negativ påverknad på storlom, smålom og songsvanar på Endestadvatnet, og dette tilleggjast vekt i saka. Departementet har i si vurdering lagt vekt på omsynet til samla belastning langs vassdraget og vassdragsnaturen, jf. naturmangfoldloven § 10, i avveginga mellom miljø- og samfunnsnyttan av inngrepet. Departementet har også lagt vekt på at det finns alternative områder for lokalisering av hytter som ikkje rører ved randsona langs vassdraget i same grad, jfr. naturmangfoldloven § 12 sitt krav om å vurdere alternativ lokalisering for å unngå eller avgrense skader på naturmangfaldet.

En vurdering av *tidligere, nåværende og fremtidig bruk* gjelder alle typer bruk, enten det er friluftsliv, høsting eller bruk for ivaretaking av naturmangfold, for eksempel beskyttelse av leveområde til en truet art. Økonomiske forhold kan være bedrifts-, privat- eller samfunnsøkonomiske vurderinger.

Hubro er den største av uglene våre. Hubro er en truet art, vurdert til sterkt truet (EN) på Norsk rødliste for arter 2010. Foto: Arild R. Espelien

Det er løsningen som samlet sett gir de beste samfunnsmessige løsningene, som skal velges. Noen ganger vil andre viktige samfunnsinteresser veie tyngre enn hensynet til naturmangfoldet. Som et alminnelig utgangspunkt bør man velge den løsningen som er best for naturen. Det må ikke velges løsninger som gjør at forvaltningsmålene i §§ 4 og 5 ikke kan nås, jf. omtalen av dette over. I vedtak 14. juli 2010 (saksnr. 200804319) stadfestet Miljøverndepartementet ikke reguleringsplan for ny riksveg over Dolmøya i Hitra kommune fordi tiltaket ville ha en betydelig negativ effekt på den sterkt truede bestanden av hubro:

” Ivaretagelse av hubrolokaliteten vil være i tråd med det nasjonale målet om å opprettholde eller bygge opp igjen truede arter til livskraftige nivåer, jf. Prop. 1 S (2009-2010) s. 65. Videre vil det bidra til å følge opp handlingsplanen for hubro (DN-rapport 2009-1), der det er anbefalt å ta bedre hensyn til hubro i arealplanleggingen. Miljøverndepartementet viser til naturmangfoldloven § 12 om at for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slik lokalisering som gir de beste samfunnsmessige resultater. Merknadene til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 382 utdyper: ”Det er den løsningen som etter en samlet vurdering gir de beste samfunnsmessige resultatene, som skal velges. Dette kan bety at økonomiske forhold i enkelte saker vil veie tyngre enn hensyn til naturmangfoldet, men generelt bør den løsning velges som er best for naturen.” Det framgår videre av merknadene at hva som er de beste samfunnsmessige resultatene, må ses i lys av bl.a. naturmangfoldlovens formål i § 1 og forvaltningsmål for arter i § 5. Departementet mener at en lokalisering for vegen som innebærer konflikt med den aktuelle hubrolokaliteten, er en løsning som ikke gir de beste samfunnsmessige resultatene i dette tilfellet. En ivaretagelse av den aktuelle hubrolokaliteten vil være i tråd med naturmangfoldloven § 5 om at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

I Miljøverndepartementets avgjørelse 28. oktober 2011 av klage på tilleggskvote for gaupe i region 3 (saksnr. 201000182) ble hensynet miljøforsvarlig lokalisering i wnaturnaturmangfoldloven § 12 viet oppmerksomhet:

” I rovviltneemndas vedtak om tilleggskvote datert 25. februar 2011 fremgår det av begrunnelsen at det har vært store tap til gaupe i det aktuelle jaktområdet, og at tilleggskvoten er avgrenset til områder utenfor prioritert yngleområde for gaupe. En slik vurdering anses etter en samlet vurdering å gi det samfunnsmessig beste resultatet, og er i samsvar med naturmangfoldloven § 16 og § 12 og rovviltforskriften §§ 7 og 11. På bakgrunn av skadepotensialet er det departementets vurdering at fordelingen av kvoten er gjort ut fra prinsippet om geografisk differensiering i forvaltningsplanen.

10.2 Plansaker

Naturmangfoldloven § 12 må ses i sammenheng med kravene i plan- og bygningsloven § 4-1 annet ledd første punktum (Planprogram) om ”hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger”.

Dette må også vurderes etter blant annet plan- og bygningsloven § 4-2 annet ledd (Planbeskrivelse og konsekvensutredning) om konsekvensutredninger for nærmere bestemte planer, jf. forsk. 26. juni 2009 nr. 855 om konsekvensutredninger, Vedlegg III. Rammer for krav til innhold i konsekvensutredningen, sjette ledd om ”hvilke alternativer som er vurdert”.

Videre sier § 11–11 nr. 1 og 2 (Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 5 og 6) at det i arealplanen kan gis bestemmelser om lokalisering av bygninger og anlegg til landbruk og reindrift og til lokalisering av spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse og annen bebyggelse.

Det er viktig at beskrivelsene og vurderingene av alternative lokalisering etter plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven gjøres samlet der det er naturlig.

11. OPPSUMMERING

Naturmangfoldloven §§ 8–12 er ikke selvstendige vedtakshjemler, og stiller ikke krav om et bestemt resultat. Den rettslige betydningen av bestemmelsen framgår av § 7: §§ 8–12 skal legges til grunn som *retningslinjer* når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre vedtakshjemler, enten i naturmangfoldloven eller i andre lover. Vurderingen skal framgå av beslutningen. Det betyr at forvaltningen må vise hvilken vekt §§ 8-12 har blitt tillagt og hva det har hatt å bety for utfallet i saken.

Det er viktig at §§ 8-12 integreres i og blir en naturlig del av det eller de hovedspørsmål saken gjelder. Med andre ord: Ikke trekk noen konklusjoner uten at §§ 8-12 er vurdert og vektlagt. Unnlattelse av å vurdere og vektlegge §§ 8-12 kan medføre at et vedtak anses ugyldig dersom feilen har virket bestemmende på vedtakets innhold. Det samme kan bli resultatet dersom vedtaket for så vidt omtaler §§ 8-12, men det fremstår som åpenbart at vurderingene og vektleggingene ikke har blitt trukket inn i forberedelsene av saken og i den skjønsmessige vurderingen av saken.

Utgitt av:
Miljøverndepartementet

Flere eksemplarer kan bestilles hos
Klima- og forurensningsdirektoratet
22 57 34 00 / bestilling@klif.no

Publikasjonskode: T-1514
ISBN 978-82-457-0460-0
Design/Trykk: GRØSET™
Opplag: 5000

